
enato

enato

obsah :

- 1/ Stefan Morawski:
Konec moderní doby /esej, 26 str./
- 2/ Leonard Michaels:
V padesátých letech /próza, 12 str./
- 3/ Petr Jochmann:
Zápisky /próza, 13 str./
- 4/ Czesław Miłosz:
Město beze jména /básně, 24 str./
- 5/ Rostislav Valušek:
Ztotožňování /básně, 48 str./
- 6/ Jean Gebser:
Praůzkost a pradůvěra /esej, 20 str./

enato

Stefan Morawski

K o n e c m o d e r n i d o b y

1. O soumraku evropské kultury se mluví a píše přinejmenším od časů první světové války. Tehdy dominovaly procesy nesmírně zrychlého rozvoje technologie a s ní spojených vědeckých disciplín, industrializace a superorganizace, unifikace a zploštění kultury, převaha především pragmatických hodnot, vzrůstajícího tlaku Massmenschen. Syndrom těchto jevů způsobil, že jedni myslitelé začali hlásat vizi nevyhnutelné katastrofy, předvídající brzké "zhrovnění" lidstva, druzí zase odnítajíce takovou katastrofickou apokalypsu, vyhlíželi možnost záchrany duchovních hodnot a vynývali k návratu k předrenesanční kultuře.

Nedlouho poté vystoupil Georg Lukács s kritikou instrumentálního rozumu podléhajícího absolutizaci, rozumu, který je důsledkem

ale i součinitelem mnohotvaré alienace, jakou vytváří kapitalistický řád, a sice v epochální rozpravě o zpředmětnění člověka. Na tuto rozpravu pak navázala tzv. frankfurtská škola /Adorno, Horkheimer, Fromm, Marcuse/. Ale v této škole, což je třeba podtrhnout, kritika buržoazní společnosti směřovala ke kritice vůbec všech industrializovaných struktur, zvláště těch, které byly vzápětí opanovány diktátorskými, despotickými režimy. Tento třetí proud se tedy částečně kryje s předchozími: a sice natolik, nakolik v obou jde o kritiku hypertrofie systémů založených na informačních působících "masáž mozku", na manipulování jedinci, na zpředmětnění vztahů mezi lidmi, na bezpodmínečném podřízení člověka buď molochovi režimu, nebo jiným korporacím, průmyslově-finančním nebo politickým, na gigantoprodukcí pojímané jako samohybný motor dějin, sloužící údajně uspokojování všech lidských potřeb a tušeb atd.... V r. 1953 vyšla v New Yorku kniha Borise Wyszeslawcewa s výmluvným názvem Krise průmyslové kultury. Autor, kdysi petrohradský filmař a práva, badatel patřící k nejlepším znalcům svého předmětu, jakoby

shrnul sled úvah započatých Spenglerem z jedné strany a Berďajevem z druhé, později rozvíjených Ortega y Gasset /Vzpouza davů/, v Polsku Znanieckim, ve Vídni Freudem, přičemž ten psal o chorobě kultury v obecném aspektu, s důrazem na její dnešní, zvláště dramatické dilemata. Uvádím tu nejznámější jména, seznam by bylo možno značně rozšířit, zvláště kdyby měl být doplněn dystopiami od Zamiatina až po Orwellu.

Kdo tedy dnes svědčí o soumraku moderní doby, stává se mimoděk dlužníkem zmíněných, už dost dlouho existujících a rozvětvených koncepcí. Přijmeme-li tezi, že celá civilizace zrozená na sklonku feudálního řádu a trvající dodnes má jeden pozoruhodný a významný protipól v náboženské kultuře, vydáváme se tak po stopách ideje "nového středověku". Tu je třeba se pozastavit nad jedním z jejích nejznámějších představitelů, tj. nad Mikulášem Berďajevem, který v knize Skysl dějin /1919 - 1920/ podává základy tohoto způsobu uvažování. Podle ruského filosofa patologické projevy evropské kultury je třeba vést už od časů renesance. Podobně jako Židé, kteří

propásali svou mimořádnou historickou šanci, když nepoznali v Kristu svého očekávaného Mesiáše, i Evropané v epoše onoho negativního zlomu ztratili víru v lidství, když škrtili středověkému světu samosřejmě pravdu o duchovní svobodě, která záleží v harmonii božského a autenticky lidského /žili v odlesku transcendence v každém jedinci/. Vrátili se k pohanskému starověku a soustředili veškerou energii navenek, na ujařmení přírody, přičemž za nejhlubší osobitost člověka se pokládalo dobytelské rozmnožující materiální hodnoty. To, co se označuje za tehdejší návrat k humanismu, který nota bene nastoupil v důsledku sekularizace světového názoru, ve skutečnosti záleželo, podle Berňájeva, v oloupení člověka o jeho duchovní potence, ve zpragmatičtění postojů a v nasměrování úsilí ve smyslu úspěchu k t. v. A. Ale především v koncipování ideálu proměteovského člověka, který je to žít bez iluminace i bez Boha, a přesto stále lépe, žili: stále výhodněji. Humanismus - stručně řečeno - odhalil obrovské, neomezené možnosti člověka, ale současně obnažil v jeho boji s přírodou, v jeho boji o vítězství nad transen-

transcendencí - sebeničivé mechanismy. Z protikladů charakterizujících ještě kulturu renesance zbyla po průmyslové a politické revoluci ~~a politické revoluci~~ 18. stol. jediná destruktivní složka. Stroj, který měl sloužit, stal se bůžkem, kontakt s přírodou byl přerušen, průmysl zaujal v civilizaci a kultuře první místo, základním prostředníkem mezilidských vztahů je zboží a o ně se opírající prestiž, rivalizace o dobytí vrcholných pozic je bezohledná a krutá, procesy odcizení ovládly celek života jedince i společnosti. Kultura se proti tomu brání neúčinně - buď superindividualistickou nebo kolektivistickou vizí /Nietzsche nebo Marx/. Víra, že lidstvo spasí elita "nadlidí" nebo masa proletářů, je podle Berdajeva shodně iluzorní. Mravnost byla zbavena kompasu, filosofie se potácí po nerovném terénu, státu se připisuje nadřazená role, zpřetrhaná vazba mezi individuální a kolektivní byla nahrazena žárlivou válkou všech proti všem, umění je buď dekorativní nebo zábavné, a nebo utopené v temné propasti zoufalství a nesmyslnosti bytí. Entuziastický humanismus se proměnil v

ostentativní antihumanismus. Krize kultury je patrná všude. Ideály spravedlivého rozdělení statků, rovných životních šancí a svobod, a také pravda a krása se neukutečnily: lidé chtějí nalézt sebe sama a získat smysl existence. Podle ruského filosofa Člověk sám ze sebe, ba ani z dějin, jež jsou jen sérií porážek a trápení, není schopen vysvobodit se z duchovního barbarství, jež mu hrozí. Je třeba znovu oživit vnitřní vazbu s transcendentí, uznat, že dějiny mají vyvrcholení /a také vysvětlení/ jedině tehdy, když se přijme apokalypsa - dobrá zpráva, evangelium. Není historického pokroku, vytvoření ráje na zemi je lidskou sebevražednou iluzí, nejhorší právě tehdy, když se onen paradismus začíná realizovat. Je třeba uznat, že lidské osudy jsou ve své podstatě tragické, a že jedině světlo vycházející z božského prvku v nás může zplodit lásku, bratrství, solidaritu. Evropská golgota od dob renesance byla nutná a po všech stránkách poučná, abychom si uvědomili, že je třeba volit: mezi pravdivým, tajemným /protože lidským rozumem neproniknutelným/ Absolutnem a nestálými dějinami, mezi duchovní

svobodou, která dává životu nesporný smysl a materiální svobodou, která člověka vposledku zbavuje vlády nad sebou, mezi vůlí namířenou k civilizačnímu úspěchům, které však ničí soužití s přírodou a ostatními lidmi, a vůlí ke kultuře, která vede lidstvo k novému sounu.

Tato ve zkrates představená koncepce je počnes - při všech pozdějších modifikacích, úpravách a doplněních - myšlenkovým zázáem všech výpovědí, které stavějí oproti "prámyslové kultuře" /chápané en globe/ kulturu náboženskou. Ta první je atomizovaná a etatizovaná, degeneruje jedince i lidské skupiny; druhá je organická, společenská, usocňuje vnitřní i vnější dynamiku. Není těžké zjistit, že tato koncepce je výrazně apodiktická, předpokládá jen jedinou možnost vysvobození lidstva z jeho civilizačně-kulturních nešťatí. Je nepopíratelným faktem, že dnes prožíváme znovuzrození náboženských postojů. Co jiného je akceptace oněch nedajících se jinak vysvětlit ani odsunout metafyzických potřeb člověka, co jiného je verdikt, že mimo křestanskou eschatologii

není východiska z dnešního duchovního labyrintu. Za Boha - skvělého inženýra a synergetika kosmu - se přimlouvá i R. Buckminster Fuller /viz jeho kniha Critical Path z r. 1951/, zapálený přívrženeц vědeckotechnické revoluce, hlasatel "elektronické demokracie", neboť náboženská víra se nemusí křížit a vírou v Omnisience, a podobně mysticky pojatá potřeba jakési transcendentní Alfa a Omega nemusí být nutně jediným světlem na temném horizontu dnešku lidstva. S touto výhradou se bezprostředně váže druhá, pro naše další úvahy důležitější. A sice, že není nutno ztotožňovat se s takovým pojetím evropských dějin, podle něhož už v renesanci se počíná deformace lidské osobnosti, vedoucí pak až k aktuálním civilizačním chorobám. Především proto, že tehdejší proud humanismu zplodil novodobou ideu demokracie /která ve skutečnosti navazuje na křesťanskou nauku o neredukovatelnosti hodnot lidské osoby, ale současně vystupuje proti církvi, jejíž organizace a vláda byla nepochybně autoritativní/. Ideu, kterou se dosud nepodařilo autenticky uskutečnit. Za

druhé není třeba zavrhnout všechny výsledky získané v průběhu několik století trvající průmyslové civilizace. Možná by bylo lépe nesdílet optimismus známého Buckminstera Fullera, který - konec konců ne jediný - snad s úmyslnou naivitou doufá, že exaktní vědy ve spojení s vyspělými technologickými strategiemi přinesou díky racionální "hře o všechno" /world game/ nad hlavami politiků a ideologů všeobecnou harmonii a utvrdí nesadřitelný pud lidstva k trvalému štěstí a všestrannému pokroku. Nicméně je třeba pamatovat na vysvobození miliónů lidí od hladu a bídy, každodenních těžkostí, epidemií, provincialismu a analfabetismu atd. Proto se také mezi kritiky "moderní doby", patřícími k tradici, kterou jsem vyvedl od Lukácea a frankfurtské školy, říká, že je třeba bojovat proti hypertrofii industriální kultury, ale není možno ji v celku negovat. Tak daleko se nedostal ani Marcuse v *One-dimensional man*, knize promyšleně, agresivně útočící na zvrácení moderní společnosti. Tím pochybnější je polemická tvrdost, že na prahu postindustriální epochy

pokročilá technologie, například komputery a video, spolu s příslušnými institucionálně-organizačními základy může být s úspěchem užita k ustavení tak zvané bezprostřední demokracie /participační, účastnické/. Tímto směrem se už po tři desetiletí ubírá nová filosoficko- sociální reflexe /stačí tu zmínit práce Paula Goodman/, stejně svýšejší i ti, kteří se zvýšenou citlivostí na transcendentní hodnoty hledají inspiraci a impulsy v náboženstvích Dálného Východu. Mnou uvedené výhrady nesnižují význam koncepce Berdajevova typu; pouze korigují její jednostranné nároky a pokoušejí se odstranit oslabit přehnaně kritické křížové tažení, demonizující prvky industriální kultury. Na tomto místě se hodí připomenout, že všichni sdružení v Kíněském klubu po všestranné diskusi na téma "nulový růst" odstoupili od této formule.

2. Dosavadní úvahy vypadají zdánlivě zcela odtržené nebo odlehlé od diskuse o eventuální smrti avantgardy. Zdácnlivě, neboť tento problém patří do filosofie člověka

či prostě historiosofie právě tak jako do filosofie umění. A to právě v dnešním kontextu kulturních proměn. Neboť jestliže souhrak avantgardních snah a činů má souviset s koncem moderní doby, je třeba nevyhnutelně ukázat na historiosofické podloží této koncepce, na první pohled zřejmě čistě estetické nebo po-estetické. Co když jedno z druhého vyplývá s Meleznou nutností? Odpověď nemůže být jednoznačná. Na jedné straně pojetí avantgardy jako hnutí opozičního k akademismu, ale spolu s ním charakteristického pro jednu a tutéž kulturní formaci s dlouhým trváním, zdá se být důsledkem a priori přijaté teze i promátu homocentrismu a postupující světónákorové laicizace. Na druhé straně pak takový syndrom vlastností společných pro oba jevy jako: kult tvrdí osobnosti, anatomie umění, důležitost teoretické reflexe vůbec nevyžaduje takové filosoficko-historické zdůvodnění. Domíneme-li onu dvojnásobnost, generální teze o jediném kulturním proudu / s opozicí jediné mezi dřívějšími a pozdějšími / buď odpor, přinejmenším proto, že je tu zapleteno arbitrá a neexplikované pojetí avant-

gardy. Ta má obsáhnout např. Kandinského, Eliea a Piccassa, jakož i současný pop-art či konceptualismus - a to jsou přece jevy tak odlišné, že kdyby nebyly obloženy avantgardními přídomky, nedalo by se nic smysluplného konstatovat. Klasická avantgarda /z let 1905 - 1925/ respektovala zajisté nejvíce geniální osobnost a vystupovala /ale už ne tak důsledně/ jako obhájkyně autotelických hodnot umění; něco podobného ovšem nemůžeme říct o nové avantgardě. Sebezáchovně příspůsobivé mechanismy od vzniku akademie /17. stol./ nebo vzniku akademismu v 19. stol. až po technologické umění či arte povera byly tak podstatně odlišné v průběhu oněch tří století, že je nemožné pojmut je do jedné formule. Jak odlišně fungovalo ještě umění dvorské či papežské, magnátské či církevní, než umění už měšťanské ve století Ludvíka XVIII. a Bedřicha Velikého - a to se opět stává zbožím sensu stricto teprve v následujícím století, aby přešlo přes rozmanité peripetie až do dnešní doby mass-médií a musejních nákupů nejčerstvější produkce. A je tu ještě epizoda prokletého umělce /maudit/,

ktatý se snaží existovat mimo onen adaptační mechanismus. Aby se vyjasnila mlhavost těchto předpokladů, bylo by tedy třeba říct přesně, zda máme na mysli akademismus /a ne akademii/, když mluvíme o jednotilé kulturní formaci zahrnující i avantgardu. Je-li takový úmysl, proč by homocentrismus a laicizace, jevy charakteristické už pro umění rané renesance, měly rozlišovat představovat rozlišovací znamení syndromu moderní doby? Odkdy vlastně začíná v rámci této argumentace moderní doba? V jednom fragmentu se říká, že umělec byl mytologizován už ve starověku, máme tedy samo toto tvrzení generální tezi historiofyziky? Dalo by se namítnout, že teprve renesance - což je konečně pravda - utvrdila mýtus o umělci, mágovi a mudrci současně a že od té doby je arcidílo ve zvláštní vážnosti; ale co činit s předpokladem boje /rivalizace/ mezi profesionálními umělci, jenž má být znamením moderního zkažení kultury, když fenomény tohoto typu dobře známe z historie řeckého a římského umění. Další pochybnost se týká v rámci této myšlenky zásadní opozice: akademismus - avantgardismus.

Avantgarda přece hodila rukavici nejen akademismu, jako relativně vymezenému uměleckému proudu, ale školám vůbec, dokonce i novému umění, časově paralelnímu. Přijmemo-li za počáteční fázi klasické avantgardy syntetický kubismus a abstrakcionismus, pak její opozicí byla mimo jiné tvorba impresionistů a postimpresionistů. Dodejme, že, podle mnoha badatelů, hlavní opozicí proti avantgardismu je demokratizující se masová produkce, zahrnující jak akademické výtvoary tak i současný eklektismus, prostě všechno, co je lehce stravitelné, banální, shodné se stereotypy odedávna zakódovanými v myslí publika. Opozičních dvojic je tedy určitě víc než jedna. A konečně - k nové avantgardě. Proč má být její součástí konceptualismus, ale vyňká se z ní Brook, Bereš a Stawieuski; proč environment a "činné umění" mají překračovat její rámec, a např. hyperrealismus zůstávat v jejích obrysech? Toto pojetí - neartikulované - se mění tolika významy, že není zřejmé, s čím souhlasit a s čím polemizovat. Co z toho plyne? V této koncepci je příliš mnoho libovůle a nejasnosti výchozích

tezí, stejně jako příliš ad hoc uváděných příkladů, které ony teze spíše popírají než potvrzují.

3. Otázky, které jsem položil, zpochybňují představenou koncepci, pokud by měla být chápána jako popis a analýza minulých a dosávajících kulturních procesů. zaujímám jiná filosoficko-historická stanoviska a neoavangardu chápu jako projev subkulturní formace, a proto jsem dalek názoru, že avantgarda se nachází v poslední fázi svého úpadku. Byl bych jediné schopen souhlasit s konstatováním problematičnosti statutu výsledků a projektů nejnovější tvorby. Znamená to tolik, že sayal avantgardismu přestal být samo-zřejmý, ale neznamená to, že se tento jev drží při životě pouze setrvačností. Podle mého soudu neoavangardní formace, již jsme svědky a spoluúčastníky, je úzce spjata s civilizační formací našich dnů, a ta - plná protikladů a paradoxů - má daleko do smrtelných křečí. Nejnovější tvorba se objevila po konci druhé světové války, jako odpověď na dramatické konflikty a nevyřešené rozpory života společnosti.

ti v nejvyvynutějších zemích. Představuje rovněž svého druhu odpověď na pokusy klasické avantgardy a jejich zjevné neúspěchy. Tehdejší umělecký výbuch namířený proti "lidu" /ve smyslu jalové a triviální produkce/, proti uspokojování potřeby "vkusu bez vkusu", řídící se zásadou upevnění vědomí, na jedné straně smířený se statem quo, a na druhé straně fascinovaný Revolučí jakožto příslibem kultury spojující tvorce s širokými masami, hledající naději na uzdravení světa ve Vědě a Technice, se zhroutil ve třicátých letech. Zhroutil se mezi jinými také proto, že klasická avantgarda navázala na přesvědčení o spásné misi umění, o umělci-geniálních věštcích, "inženýrech lidských duší", organizátoru kolektivní fantazie, konstruktéru životního prostředí atd. Nejnovější tvorba pohrbila toto eschatologické dědictví. Inflace uměleckých projevů, většinou kopírovaných nebo odvozených, vypudila nejlepší, nejambicióznější tvorce a myslící, kteří tak byli přinuceni přísně zkoumat vlastní místo v aktuální kultuře. Avšak hlavní podněty k revizi praktik a invencí přicházely z tako-

vých faktů, jako jsou revoluční výsledky vědy a techniky, záplava informací z mass-médií, řízených nejvyššími úřady a institucemi, tlak moderních Leviatanů, homogenizujících a unižermujících život každého jedince, což vedlo k hledání jiných než dosud kontestujících expresí. Významné přitom je, novoavantgardní formace, která se utvářela od konce 50. let po léta 70., byla mnohotvárná a vnitřně znesvářená i navzdory tomu, že ji pojilo společné pouto: zavržení oblasti umění tak jak byla v naší tradici po staletí chápána. Zavržení /nebo též překročení/ v tom smyslu, že nová avantgarda se snažila situovat provokační činy přímo do spleti chaotického života, a to jak v oblastech zjevně mimouměleckých, jako např. technicko-konstruktérské novátorství nebo filosofování, tak i v komunikačních kanálech, tzn. v manažerování veřejného mínění a postojů prostřednictvím ikonosféry. Jedni se podrobili - buď z donucení nebo z přesvědčení, že je to jediná schůdná a plodná cesta - lidu. Jiní z podobných podnětů uzavřeli spojenectví s Vědou a Technikou. Je třeba ovšem zdůraznit,

že mnozí neoavantgardisti to udělali s notnou dávkou ironie. A ještě další si vybrali alternativní působení, Takové, které nejlépe postihuje zmíněná koncepce vycházející z předpokladu o konci moderní doby. Poněvadž to však nejsou jediné projevy v mezích zde naznačené formace /i když podle mého mínění nejvýznamější/, je lépe hovořit spíše o bouřlivých zkratech a antinomiích uvnitř této sféry jevů než o jejím zániku. Rovněž není třeba kategoricky konstatovat postupnou ztrátu smyslu těchto zápasů. Tyto zápasy totiž působí neustále rostoucí proces kritické sebereflexe, a to nejen na okrajích oné formace, ale přímo v jejím středu. Postavila se ústava z dosavadní tvůrčí strategie, to jest frenetické honby za stále novými, vzájemně si konkurujícími "-ismy", z nichž většina neodumívá, ale vrací se v jiné podobě, jako by se věřilo, že všechny tyto stimulace jsou nevyčerpatelné. Prodejnost akcí a manifestů, často i velmi nepřátelských vůči establishmentu, činí neoavantgardu bezmocnou a nesvobodnou, ba co víc - zkorumpovanou ze strany mass-médií. Ale není to tak všude ve světě, a krom toho

proti těmto konformistickým orientacím ~~se~~
se vždy pozvednou sebeobraně orientace, např.
privatizace výstav nebo volba mail art, které
dávají tvůrci značnou míru nezávislosti na
producentech, organizátorech a obchodnících
s masovou kulturou. Přechod od uměleckého
avantgardismu k "avantgardismu" prostě exis-
tenciálnímu je spjat s jistou světonázoro-
vou změnou. Zřídka se to děje nevědomky, auto-
maticky. Obvykle to s sebou přináší tragický
rozpor - je přece známo, že tak zvané anti-
umění je současně cesta životního rozhodová-
ní, je to přiznání se k něčemu proti něčemu,
a současně onen "avantgardismus" - politický,
morální, náboženský nebo jaký ještě - je i
výpravou za velkou neznámou, poutí za cílem,
který je umělci bliský, ale k němuž se necí-
tí být plně povolán. Podávám tu jen obrysy
komplikované situace uvnitř analyzované for-
mace, abych ukázal na jakých základech a mo-
tivech spočívá fakt, který jsem nazval pro-
blematizace statutu neoavantgardy. Tento stav
všoi pozvolna končí. Je-li pravdou /a všech-
no na to ukazuje/, že se ocitáme na prahu

postindustriální společnosti, pak přechod k novým strukturám bude dlouhý a bolestný a jistě se na něm bude podílet nejnovější tvorba. Jaká - a nebo zda vůbec - vznikne v nejbližších desetiletích avantgardní formace, nedá se dnes předvídat. Z tohoto hlediska se tedy jeví předčasné a zavádějící hovořit o konci moderní doby.

4. Zeela jinak chápu koncepci, nahlíženou dosud z kritického odstupu, pokud ji čtu jako manifest jistého normativního postoje. V této souvislosti s ní plně sympatizuji. Několikrát jsem už psal v podobném duchu a zamýšlel se nad možnostmi protestu proti současné zkonstnatělé kultuře. Několikrát jsem už poukázal na nutnost nalezení a rozšíření nového etosu, který by se postavil na odpor současné společenské praxi, téměř ve všech aspektech devastující. Ale na rozdíl od manifestu nacházím v jeho zásadách jen jednu z možných cest boje o autentizaci umění. Jsou přece jiné cesty - snad rovnocenné - revoluční výsvy, mravní vzpoury, laických komunálních zkušeností, spontánních svátostí i zábavných expresí bez výslovného svátostné-

ho lesku. Ale vždy se koneckonců sbíhají v desateru obecně lidském, které je možno rovněž nazvat křesťanským. Hodnota lidské osoby, návrat k jejím kořenům, kontakt s přírodou, soužití s druhými, sebeurčení každého společenství atd. - to jsou ideály, které spojují všechna dnešní dissidentská hnutí. Mezi jinými - i značná část novosavtgaráy - neprávem obviňovaná z podpory satanických sil naší doby - pomáhá toto hnutí budovat. Meje tolerance jde tak daleko, že bych rád zachoval i Buckminstera Fullera s jeho scientickotechnologickou utopií v rejstříku těchto rozmanitých snah o nalezení východiska z aktuálního labyrintu hodnot. V citované knize totiž na počátku svých úvah háže přes palubu etická rozlišovací znaménka /dobro a zlo/ a tvrdošíjně opakuje, že stačí apelovat na politiky a ekonomy, aby uvolnili pole působnosti učencům a designerům nové globální skutečnosti, a z jeho projektů a nápadů, pokud by tomu přály podmínky, skutečně může přístí pokolení čerpat. Jestliže naproti tomu sdílím s autorem hlásajícím soumrak moderní doby rezervovaný postoj vůči oné regenerované vizi osvětlení, podle níž by věda měla konečně uči-

nit lidstvo šťastným, pak tak činím nejen pro-
to, že všechny průmyslovské extrémy hrozí
prklem buď termitiery nebo skvěle zařízeného
koncentračního tábora. Obávám se především
vlády Homo Racionalis, disponujícího globál-
ní komputerovou sítí. Nikdy není dost - opa-
kuji sobě i druhým - četby Stanislawu Lema,
který ve svých posledních dystopiích varu-
je před golemy ohlašujícími zlověstnou antro-
podiceu. Pro čistě ~~technické~~ technoscientis-
tický Rozum je člověk žalostný vytvoř, rozpí-
nající se mezi nadějí a bezmocí, potácející
se mezi transcendencí a nahodilostí života,
odsouzený k závislosti na pomíjivém těle,
ale notoricky nepřipravený na smrt. Ba dokon-
ce Golem 14. stol. přiznal, že stále dokona-
lejší samohybné stroje přecházejí do "sféry
mlčení" a pokládal za přirozené, že "husité"
/Humanity Salvation Squad/ svrhli vládu oněch
Samořídících Super-strojů. Nakonec - k čemu
věštba takového Golema o neřešitelné záhad-
nosti světa, o spleti lidských osudů mezi
nutností a náhodou, když například Shakespe-
are i Dostojevskij to řekli už dávno a hlou-
běji? Kdo z nás by chtěl žít v zemi Enzian,

kterou známý spisovatel líčí v Lokální vizi? Mezi Kurdly s jejich nacionalismy a uctíváním Vůdce, nebo Luzany, kteří pomocí logických prvků, všude rozsetých etikoregulátorů, si navozují ničím nerušený stav blaženosti. Není žádná takové arcidobro, které by se nemohlo proměnit v arcizlo. Postupuji teď toutéž myšlenkovou cestou jako autor koncepce sklonku moderní doby, ale žádný výrazný zlom nevidím, ani necítím slábnutí moderního tepu. Zastávám uprostřed těch, kteří chtějí násobit ve světě i v sobě i v druhých to, co je tvárčí a neopakovatelné, ale jsou si při tom vědomi různých významů, které se těmto ideím dávají. Víme dobře, s čím se nedá souhlasit, ale musíme také vědět, že boj, stále urputnější, je stále před námi a že se může odehrát několika způsoby. Po zkušenostech našeho století, které obrátilo v popel chillas-tické doktríny, by bylo nebezpečné vytýčit jedinou trasu emancipace a nápravy lidských dějin; je třeba resolutně uznat, že utopisté - pššáci postupující podél různých tras budou mezi sebou vést trvalý dialog. Nebylo by šťastné škrtnout celé kulturní dědic-

tví porenesanční epochy, nebo přesněji období
od konce 18 stol. Toto dědictví, zlověstně
anonymní, rdoušené Leviatany, nás odrazuje,
ale je třeba z něho vydobýt a zachovat sdra-
vá zrna, která přišla nasmar, aby mohla jin-
de, v jiném věku vyklíčit

e n a t o . . .

podzim 83

enato

Leonard Michaels

V P A D E S Í T Í C H L E T E C H

V padesátých letech jsem se naučil řídit auto. Často jsem byl zraněný. Měl jsem víc přátel než dnes.

Když Chruščov odsoudil Stalina, můj spolu-
bydlící měl ve stolici krev, zežloutl a téměř
uplně zplešatěl.

Chodil jsem na přednášky slavného profeso-
ra E. B. Fournese, dokud ho kvůli procesům
senátora McCarthyho newyhořdili ze školy. My-
slal jsem, že se newyorská univerzita zhroutí.
Zdrzení studenti chodili po chodbách a
smutně po sobě hleděli.

Během necelého měsíce - pracoval jsem ve
dne v noci - jsem napsal špatnou povídku.

Většinou jsem studoval: na univerzitách
v New Yorku, Michiganu a v Berkeley.

Čtyřikrát nebo pětkrát do týdne jsem po
večerech vedl omluvy, frivolní hovory v
baru pro homosexuály v Ann Arbor.

Četl jsem recenze s takovou chutí, s ja-
kou lidé jedí sladkosti.

Láska a přátelství byly pro mě nejdůležitější.

Pral jsem se s velkým, silným chlápkem, který mě tak zavalil tělem, že jsem se nemohl hrbout.

Znal jsem fotbalisty, jazzmeny, nymfoman-ky, blíž neurčené zvrhlíky a značný počet židovských studentů pomaturitní zdravotní péče.

Udržoval jsem těsné vztahy s třicetipěti rhesusy, kterým byl podáván morfin, aby se zjistil, zvyk návyku. Malpy ve mně poznával člověka, který jim hadicí vylučuje z kloací přehracující výkaly.

Spolu se čtyřmi jinými studenty jsem bydlel v domě kuželkáře jménem Leo.

V Detroitu jsem potkal chlápka, který měl strojní pušku. Tvrdil, že zastřelil Dutche Schultze. Rozději jsem ohlédl gangsterský film, který podával jinou verzi.

Znal jsem dvě dívky, které byly schopné, inteligentní, zdravé, hezké, měly co jíst, a přesto se oběsily.

Slyšel jsem o nejdanech v Ann Arbor, kde spal každý s každým, včetně kocoura.

Znal jsem falešné hráče a podvodníky. Přitahovala mě spodina - záleželo se mi, že jsou originální a připomínají aristokraty, protože žijí pro ideje, někdy jsou dokonce nuceni žít jen idejemi. Obvyklejší lidé se mi zdáli příliš přizemní. To byly ovšem názory romantického oípka. Vlastně jsem takto uvažoval zřídka.

Pracoval jsem u nepoctivého, špatného vy-

čavatele na Manhattanu.

V Massachusetts jsem pracoval v závodě na zpracování ryb jako balič; vedle mě stál u pásu opravdový židovský básník z Harvardu a tři lesbičky - jedna byla hezká, druhá smutná a obě milovaly třetí, která byla inteligentní. Já jsem ji taky miloval. Snil jsem o tom, jak ji připravit o čest. Vždycky se bavily šeptem - takovým, že mi naskakovala husí kůže - o Jungovi. V taverně koutě, daleko od našeho pásu, kuchali starí Portugalci ryby a vyndávali z nich kosti. Viděl jsem jen jejich nože a oči. Přicházel jsem do práce dřív než ostatní a každou chvíli jsem vybíhal ven, dokud jsem si na ten smrad nezvykl. Po práci jsem uléhal do postele a sbíral po sobě rybí šupiny.

Byl jsem asistentem na dvou vysokých školách. Opravil jsem tisíce úloh studentů prvního ročníku. Jedna začínala: "Karel Marx, tak se totiž jmenoval...", jiná: "Ve slavném dopise Jonathana Swifta Lopezovi...". Psal jsem na okraje moudré postřehy. Rozdělil jsem psal "nesprávně" na všechno, dokonce i na pravopisné chyby.

Jako student jsem měl známky velmi dobré a nedostatečné. Profesor, který mě učil literaturu, prohlásil, že mám k tomuto předmětu nevhodný přístup, a dodal, že on si vždy po obědě přečte "dobrou knihu".

V dotazníku, který se týkal hodnocení přednášejících, o mně napsala jedna dívka z Indiany: "Nejen, že cvičení z literatury začínají v osm hodin ráno, ale ještě je veče"

trhan.

Nadělal jsem si nepřátele na východním pobřeží, na západním pobřeží a ve státech na středozápadě. Teď už jsou všichni buďto mrtví, nebo nemocní, nebo je opustilo štěstí.

Byl jsem zavřený, vyfotografovali mě a vzali otisky prstů. Ve zvukotěsné místnosti mi detektivové udělali přednášku o americkém způsobu života a obvinili mě z toho, že jsem nespráchal žádný zločin. Strážník z New Yorku mi řekl, že detektivům se říká "defektivové".

Stala se mi automobilová nehoda. Tandil jsem mambo. Měl jsem zánět močové moury a množství monocytů v krvi.

Několik let před nástupem Malcolma X jsem se v Ann Arbor přátelil s mambo černochy.

Po nástupu Malcolma X byli skoro všichni má přátelé bílí. Obdivovali Johna F. Kennedyho.

V padesátých letech jsem kouřil marihuanu, hašiš a opium. Jednou jsem vypil absint. Jindy jsem spolkl dvacet kapslí s výtažkem z pojotu. Vliv narkotik na společenský život - s výjimkou sexu - byl nulový. Ale líbili se mi lidé, kteří s tím experimentovali. Zvláště ti, kteří nenavíděli druhé. Naslouchal jsem dlouhým rozhovorům o fenomenologických extrémních každodenní reality a - což s tím souvisí - o důležitých duchovních otázkách, například: "Kyslík, že Wallace Stevens je narroman?".

Byl jsem přítomen při výřkrabu.

Na dvoupruhové asfaltové silnici jsem předvíděl chevy bel air v rychlosti stotřicet kilometrů za hodinu. Byla mo. Hustá

bílá mlha způsobila, že světlo reflektorů se rozplývalo a mizelo. Čtyři pasažéři, jedoucí se směrem, seděli jako katatonici, vášní a zanikli. Kdyby někdo řekl, že se nebojí, zahynuli jsme všichni. Předjel nás cadillac jedoucí stošedesát kilometrů za hodinu a zakrátko zmizel v mlze. Zvolnil jsem.

Pil jsem koktejly z whisky, cukru a citrónu v bytě přítele Juliana. Mluvili jsme o Lorringerovi a Spenglerovi. Klábosili jsme o známých. Pak jsme šli na schůzku s děvčaty. Znovu jsme pili. Špihali jsme po stromech, lezli po čtyřech, zašli jsme do kostela. Julian vrazil do stromu, sklapl brýle, vyzvracel se na trávnik a vrátil se domů, že si bude opakovat staroanglické gramatické koncovky. Já jsem zas klečel nad klozetem, zvracel jsem a splachoval vodu, abych přchlulil vlastní hekání. Po nějakém čase jsem zavolaal do New Yorku, abych slyšel hlas matky a otce - jak mluví židovsky, anglicky, jak rozumuji.

Znal jsem profesora literatury, který psal vášnivé sonety na počest Henryho Forda.

V prvním ročníku studia na newyorské universitě jsem hrál v basketbalovém mužstvu, dolar na hodinu za trénink a dvakrát tolik za zápas. Hrál jsem špatně, byl jsem moc malý a ke hře jsem přistupoval příliš psychologicky a pořád jsem se trápil tím, že věnuju málo času vědě. Když do mě někdo vrazil nebo ždouchl loktem, nejraději bych ho zabil. Trenérovi se můj přístup ke hře líbil. Za časů jeho mládí, říkal, se odcháze-

lo z bojiště teprve, až tekla krev. Dobíhal jsem v teniskách ses a tam celý první ročník. Před prázdninami jsem dostal zápal pohrudnice, praštil jsem s košíkovou a začal jsem víc kouřit.

Studoval jsem srovnávací anatomii a chemii. Studoval jsem literaturu staroanglickou, středověkou i současnou. Studoval jsem mnohkrát.

V nádražní hale jsem stěhoval z dvojky ráže 12 přímo do opěradla křesla.

Dvojku koupil můj spolubydlicí, protože nadělal dluhy v kartách. Měl strach, že ho nějací hrálořezi přijdou zabít. Bučil jsem se uprostřed noci a naslouchal, jestli někdo neklepe, nekašle, neplíží se. Usilovně jsem přemýšlel, jak je přesvědčit, když přijdou, že já nejsem ten jejich dlužník.

Můj spolubydlicí - pocházel z elegantní předměstské čtvrti Chicago - nešetřil peněz na oblečení. Přesto že byl inteligentní, na studiích velmi trpěl. Trpěl kvůli děvčatům, i když byl hezký a přitažlivý. Trpěl kvůli ohlapcům, i když byl heterosexuál. Spal na třech matracích a celou zimu užíval horské slunko. Každý den se myl, mazal a voněl. Boužil jen po jevných, něžných zážitcích, ale když se ho prostitutka zeptala, jestli chce dostat vojenským páskem, odpovídal, že ano, hedně. Trpěl kvůli obžerství a opal se od rána do večera; když šel na schůzku, nacpal si kapsy peckami z dýní, mazal si na šunku kaviárovou pastu, prostě přežíval se tak, až se zakrátko proměnil

v obrovskou šraloší tlamu. Pak spáchal sebevraždu.

Podně mladých, talentovaných lidí, které jsem znal v padesátých letech, spáchalo sobě sebevraždu. Jen někteří ještě žijí.

Psal jsem literární eseje bombastickým, nabubřelým stylem, připomínajícím nejspíš pomuru tvorbu Blackmorea.

Byl jsem hotelovým číšníkem v horách Catskills. Vrchní nám přikázal tančit s dancí, které přišly do kasína bez partnerů, a - bude-li to možné - s nimi taky spát. V kasíně úřadoval profesionální "rozháňáč". Jak uviděl skupinku lidí, kteří se prostě bavili, rychle přistoupil k akci a rozehnal je.

Slyšel jsem budapeštský sayčcový kvartet, Dylana Thomase, Losteru Yonga a Billie Holidayovou. V nočním klubu v Greenwich Village jsem viděl Pearl Primusovou, která tančila na ploše necelých dvou čtverečných metrů - doprovázel ji asi sedmdesátiletý africký bubeník. Starcovy ruce se pohybovaly s komplikovanou matematickou přesností v neviditelném tempu. Lidé vytvářeli ze židlí a tlačili se okolo primusové, aby spatřili výraz její tváře, práci svalů, způsob, jakým bosa nohy rytmicky dopadají na podlahu.

Měl jsem přátele v Ann Arbor, v New Yorku, v Berkeley a v Los Angeles.

Na silvestrovském večíрку v Hollywoodu jsem tančil ve smokingu ča-ču a seděl jsem u jednoho stolu se Steve McConeem. McConee získal popularitu díky televiznímu seriálu, v němž hrál kovboje s puškou. Řekl, že neví,

co si má vybrat: vystupovat ve filmech, nebo závodit v autě. Romyslel jsem si o něm, že je hloupý, ale pak jsem si uvědomil, že on si totéž myslí o mně. Potkal jsem ještě několik slavných osobností, které tam coisi řekly. Jedné noci jsem jel s Jackem Kerouacem žlutým porscheem po Manhattanu. Kerouac recitoval úryvky z recenzí svých knížek, které si dobře pamatoval. Blulvil ironicky, vzrušoval se a vzápětí podléhal depresi.

Měl jsem přítele, Chickyho, který když jel svým aristokratickým fordem a zvracel z okénka, narazil přímo do telegrafního sloupu. Naštěstí se Chickymu nic nestalo: zapálil tedy cirkus, aby se přesvědčil, jestli je motor v pořádku, a tehdy nastal výbuch. Navštívil jsem ho v nemocnici. Přiznal se mi skrz obvazy, že už od střední školy se chce zabít. Proto, že má neatraktivní děvče. Smál se a plakal, snažil se mě přesvědčit, že se opravdu chtěl zabít kvůli neatraktivnímu děvčeti. Řekl jsem mu, s kým se teď stýkáš, a on na to, že s ní taky spal, ale že to nevadí, že přece můžu odsud odjet a ubytovat se s ní někde jinde. Chicky byl Sicilián s tváří prostopáždého andílka z plátna Caravaggiola. Učil se u kněží a jeptišek. Když mu dorostly vlasy a tvář nabyla někdejšího vzhledu, dostal Chicky rozum. Skoncoval se svým děvčetem. V padesátých letech jsem znal muže, kteří projevovali ještě víc narcismu ve vztahu k sobě než on.

Znal jsem jednoho, který než šel na ran-

de, žehlil jednodolarové bankovky a sypal si variata mastkem. Jiný říkal o ženách "pička bez kulička" a vždycky to říkal po příjmení: "Čeká na mě Goldbergová, ta pička bez kulička". Ženám se zdálo, že je nesmírně přitažlivý a dělaly v posteli, co chtěl. Muži ho rádi neměli.

Znal jsem děvče, které táhla za vlasy ze schodů soudního paláce v San Franciscu. Chtěla být přítomná výsledku, který vedla komise pro antiamerickou činnost. Nazítří ráno jsem šel přes most nad sanfranciskou zátokou, abych se poprvé v životě zúčastnil demonstrace. Cítil jsem strach a rozpaky. Byl jsem vztekklý, že s ní - a i s jinými, kteří tam byli - tak zacházeli. Myslel jsem, že na druhé straně mostu uvidím třicet nebo čtyřicet lidí s transparenty a že budou demonstrovat před soudním palácem, dokud je policie nerozžene. Spatřil jsem dvoutisícový zástup. Šel jsem vedle malého chlapce, který nesl sáček se skleněnými kuličkami, aby je hodil pod nohy koním policajtů. "Teď ještě ne, teď ještě ne" - opakovala mu jeho matka. Demonstrace trvala celý den. Tak skončila padesátá léta.

^E
LEONARD MICHALIS - nar. 1933. Přednáší literaturu na University of California v Berkeley. Vydal dvě sbírky povídek. Going Places /1969/ a I Would Have Saved Them If I Could /1975/ a román The Men's Club /1981/. Nedlouho byl jedním z redaktorů Partisan Review a University Publishing.

enato . . .

. . . léto 83

~~enato~~

Peter Jochmann

/.../ zápisky /.../

Hlubina, nadřee padl strach, z něj opadl list, a ruce se chvějí. Žilna otálí a nejde a nejde. Kolik dní pod mrakem, bez slunce, sevřen strachem a úzkostí, kolik dní? Vlhká a studená hlína polí, špinavý potok tekoucí od města, holé stromy, jak jsou již holé - to jsou mé dny.

Nevidím smysl a nikde ho není. Jen cesta přede mnou, často však pro mihu nevidět, bloudím a klopýtám, únava z cesty.

Prázdnota uvnitř. Až se lekám, a pak mě napadají slova, silná slova, jež obvykle znamenají smutek.

Jak těžce a osudově ta slova znějí. Najstřechnu bubnuje děšť, ne, jenom tluče. A pocity se vspírají převodu ve slova. Až se stydím.

Myslím na básničky. Jak mohou tak bez ostychu mluvit o sobě a o svém nitru, a o co víc, o druhých mluvit tak jako o sobě? Jak to, že se jim těžká slova nevzpřičila v hrdle? Proč vůbec mají potřebu mluvit? A to nemyslím ty,

kterí měli pocit, že jsou povoláni k řeči.
Šťastní nešťastníci a pocitem vlastní důle-
žitosti.

To není dar, to je utrpení. Ta cesta lesem
lží a sebeklamí jen k dalším sebeklamím. Za-
jistě vzniká, co dřív nebylo, a co?

Teď přii. Zase přii a znovu někdy jindy bu-
de přest, až toto přiení skončí. A co? Všich-
ni se stejně jako dřív pohrnou ke korytům a
budou pomáhat čemusi o čem nikdo neví, kam
to povede. A déšť je nezajímá.

Kdysi jsem si myslel, že to vezmu do rukou,
do vlastních rukou a za správný konec. Ale
omýklo to se znovu vlevo a pak zase napravo.
Bolelo to. Tak to je, když něco chceme vzít
do vlastních rukou.

Pravda je příliš těžká. A pobuřující. Utrpe-
ní, jež nemá smysl, je téměř nemožné nepro-
klínat. Kdo se prosil, aby se narodil jako
uzlíček bolesti? A vlastních vášní a sebe-
klamí. A tak tedy pochod s očima zavřenýma

a s našima zakapávajícím veskem.

Nic nového pod sluncem. Jsem jenom síto, na kterém se zachytává různé zvinatstvo, smetlí, listí, zbytky, pevné součásti v proudu, který plyne. Zdá se, že i to síto samotné je nesené proudem.

Zdá se nám, že se čas urychluje, a bojíme se. Třeceme se strachem i v domech z betonu. A ještě silnější zevřeme víčka. Pomůžeme na svět strojům a potom jim třeba ustoupíme z cesty.

Uklidňuje mě, a podle nálady místy i znepokojuje, že ať se snažím či ne, není v tom rozdíl. Dopustil jsem se omylu, totiž: z jízdního kola se dá seskočit, ale - člověk pak už nejede. Já jsem chtěl zastavit, sebe, všechno, ale na to se musí umět. /Nehleď na to, že jízdění kolo je jen metafora, a ve skutečnosti odnikud nelze seskočit, z ničeho nelze seskočit, nikam nelze seskočit./

Ne výsledky, ne cíl, ale cesta sama je to, na čem záleží. Proč být tedy ustaraný? Je

skutečně těžké užírat, ale nakonec to dokáže každý.

Dnes jsem děť ani nečekal. A přece přišel. Zajisté by ovšem přišel i tehdy, kdybych ho čekal. Jaký je v tom tedy rozdíl? Jaké poučení? Kdo to ví, tomu je možno to říci, kdo to neví, před tím je třeba mlčet. Routník, ať se o hál opírá, nebo ať jí odhání psy, nebo jí mlátí do kará po celý cestu, stejně dojde.

Lidi může uklidňovat, že není volby. Veškeré pomůcky rozumu nic nepomohou. Vzhled do podstaty skutečnosti je stejně nedůležitý či stejně důležitý jako gruntovní slepota. Pokud to víš, pokyň sám sobě; nikomu to neříkej!

Štěstí nemuset svoje díla označovat jménem. Zajisté už proto ne, že nelze čekat odměnu. To ovšem je přepych. Proč by tě měl někdo znát jménem? Budou snad tvé obrazy, spisy, děti máně skutečné, nebudou-li označeny tvým štítkem?

Každá činnost přispívá k naplnění toho, co má být naplněno. I nečinnost je činností. To m tě může uklidňovat. Ty však musíš pracovat k vlastnímu zániku. A neodmítej to!

Bojím se, že tato slova mohou být jedovatá. Nepřipraveným mohou škodit, a ještě horší je to v případě pyšných, kteří si myslí, že připraveni jsou. Ti první mohou se strachu nenávidět, ti druzí pak páchat zbytečné zlo. Proto je třeba opatrně vážit slova. Ostatně na pravdě nezáleží více než na nepravdě. A kdo čeká na zjevení, buď se už dočkal, nebo se určitě brzy dočká. Tady nouze nehrozí.

Pomyslím-li na to, jak budou zítra rozbahněné cesty, jak bude vlhko ve vzduchu, jak bláto bude čvachtat pod botama, a já půjdu protože koneckoneců to je jako bych nešel, pomyslím-li na to, je to obraz, který existuje v tomto těle. Vzbudíš někdy různé obdobné obrazy u druhých lidí, ale každý je jedinečný, každý je jiný. Báli jsme se. A už tady byly pojmy. Strach se nezmenšil.

Jenom je zima.

Dnes odpoledne je tak pěkně, v mlze ospalo, chodce bolí nohy, štěkají psy. Mokré cesty od nikud nikam. Stojím na mostě přes železniční trať, odnikud z mlhy vyjíždí vlak, mizí nikde v mlze. Dívám se. Ozlizené silnice. Zima ještě čeká.

Kolem je mlha. Je vidět na pár metrů. Pout mlhou. Auta na hlavní silnici, vlastně jenom jejich světla, plují v mlze.

Kdyby někdo řekl: je možno rozhodnout se mezi samotou a ne-samotou, budeme ho brát vážně? Uvěří mu někdo? Cesta vede vždy dál a věně vlhké půdy z polí nás zasáhne.

Jsem ospalý. Když jsem dnes běžel, měl jsem těžké nohy. Bojím se psů a raduji se, že bývají za plotem. Člověk v mlze se léká psů. Jen doufám člověče, že jsou za plotem.

Je zbytečné myšlenky vyjadřovat. Jen je nechte vznášet se v hlavách.

Jeden člověk trpěl a plakal. My všichni jsme doufali, že on je ten dobrý. Jeho neštěstí bylo sáá se hluboké. Člověče dobrý, nebuď nešťastný. Co tě bolí, když uvidíš pravdu? Proč plakat nad osudem lidí? Ať je jakýkoliv. Jdi cestou, a buď tomu rád. Nechtěj předělávat lidi. Neber na sebe jejich bolesti a nechtěj je zachraňovat. Zabijí tě.

Dnes se radci podobízejí a proto jsou jejich rady tak plytké a povrchní. Všeemožně se snaží přispůsobit se tomu, komu radí. Dříve se snažili ti, kterým bylo rady zapotřebí, povystoupit k moudrým. Dnes se snaží strhnout moudré k sobě a udělat z nich nekňuby jako jsou sami.

Záměrem nemělo být napomáhat změně k lepšímu v lidech, neboť není změny k lepšímu v lidech. Kdo ji kdy viděl? Kdo o ní kdy slyšel? Chce někdo tvrdit, že otroci a lidé nevolobodní byli na tom kdysi hůře než jsou lidé dnes?

Potom tedy všechna slova a všechny věty mu-

sí vycházet samy od sebe, bez záměru. Neboť není cíle, o jehož dosažení je možno se snažit. A přece se mnozí snaží. Jak to přijde? Mají ve svém nitru studnu a hledí ji zaházet kamením. Tak v ní bude kámení a ne již čistá voda.

Dnes je tedy zataženo. Zatažené nebe. Po nedávné trati jede vlak. Slyším hučení motoru a dunění kol. Vyhlédnu z okna a vidím ho jet po náspu. Víím odkud jede a kam. Jízdní řád vlaků. To stačí.

Mnozí lpějí na vzpomínkách, touží, aby všechno bylo jako kdysi. Bu což, báh pomáhej. Kdyby však vyhlédli z okna a mohli vidět, viděli by krajinu v dnešním odpolední, sedou pod zataženou oblohou.

City, náklonnosti, sympatie, lásku, vydával jsem to bez rozmyslu. Zasloupený, věřil jsem, že mohu! Teď však s tím, co zbylo, hodlám lépe hospodářit. Víc se dívat kolem. Nebo je pozdě? Nemí třeba bát se toho, co bude. Neboť to není. Když cítíme to, co je, jak

bychom mohli ztratit?

Když nepřemýšlím o smyslu, jdeš cestou, o níž nevíš, kam tě zavede, můžeš se stát hříčkou cizích sil a zájmů, vlastní slepota tě zavede do úzkých. - Když přemýšlím o smyslu, jdeš cestou, o níž nevíš, kam tě dovede, můžeš se stát hříčkou cizích sil a zájmů, vlastní slepota tě zavede do úzkých. - Seber své zavazadlo a jdi!

svět se bez pravdy obejde. To jen někteří lidé se bez ní neobejdou. Vidět, že všechno jde svou cestou a že takto na cíli nezáleží.

Když jsem šel dnes krajinou, přišel jsem na místo se dvěma jezírky - asi se zde těžil písek. Stál jsem u jednoho z nich, ve vodě se odrážel měsíc, jak je to známé. Na nádech jsem cítil chlad podzimu a skrz boty chlad studené trávy. Teď ve vodě šplouchla ryba. Pár stromů je už holých. Začíná listopad.

Vůbec se mi nechce něco tvrdit a něco popírat, potřásat někoho rukou, vůbec se mi ne-

chce o něčem vypovídat a rozmlouvat a být s lidmi a komunikovat a mluvit pravdu a lhát. Vůbec nic se mi nechce, ani nic nechtít se mi nechce.

Metafory urážejí předstíranou hloubkou. Nudní básníci pobuňují strojeností předatírající hloubku. Slzy nejsou složité, a každý, kdo je smutný, je metaforou ponižen a pošpiněn. Věci jsou jaké jsou a kdo neumí ponechat slova sama sobě, ať mlčí. Věčné myšlenky neexistují a ptaří peří má právě svoji váhu. Ten, kdo neřekne nic, je silnější než ten, kdo řekne pravdu. Mlčení je pravdivější než pravda. Není třeba škrtat, lépe je nepsat.

Co to všechno znamená, to psaní o lásce a o milosti? Všichni jsou hned hotovi se zavěšeným odsudkem mladistvé nerozváženosti. Kolik milosti /a nalomyslnosti/ se nedostává a proč. Ale káže, klamně vtíravé obrazy, jež nestojí ani na zachycení. Netřeba se ztotožňovat. Je protivné uvažovat. A proto se překračují kruhy. /Dnes strašně rychle letí čas, se mi zdá./

Je tak zaujat sám sebou, že ani lhát neumí!
Tak je sám sebou zaujat, že uží lhát jen
sobě!

Možnost obživy: nechat si platit /třeba penězi nebo oblíbeností/ za to, že říkáme lidem to, co chtějí slyšet. Třeba: "Máte ochrnutou babičku? V ústavu se o ni postarají tak, jak vy byste to při nejlepším vůli nesvedli."

Jak to přijde, pracovat duševně, pracovat mozky! Mozek myslí. Lepší je neplést si to s prací.

Všichni něco umějí, jenom já nic neumím. Neumím nic napravo, neumím nic nalevo. Chtěl bych se umět někomu nějak prodat, ale nemám nic naprodej.

/ ... /

enato

podzim 83

enato

Czeław

Wiosz

MĚSTO BRZEJŮV

KDYŽ MĚSÍC

Když svítí měsíc a procházejí se ženy
v květovaných šatech

Žasmi nad jejich očima, řasami a celým
spořádáním světa.

Zdá se mi, že z tak veliké vzájemné
náklonnosti

Mohla by nakonec vzejít poslední pravda.

VZNI CREATOR

Přijď, Duchu svatý,
ohýbaje /nebo neohýbaje/ trávu,
zjevuje se /nebo ne/ jazykem plamene nad
hlavou,
když je senoseč anebo když k orbě vyjíždí
traktor
v údolí ořeškových hájů anebo když sněhy
zaválí chudobné jedle v Sierra Nevadě.
Jsem člověk pouze, a proto potřebuji
viditelné znamení,
časné se znavím při stavbě schodů abstrakce.
Prosil jsem nejednou, viš sám, aby postava
v kostele
zdvihla pro mě ruku, jedinkrát, jednou.
Ale chápu že znamení mohou být jen lidská.
Probuď tedy jednoho člověka, kdekoli na zemi
/ ne mne, vždyť přece vím, co je slušnost/
a dovol, abych v pohledu na něho mohl
obdivovat Tebe.

OKNO

Vyhlédl jsem z okna o rozbřesku a spatřil
mladou jablůnku
průzračnou v jasu.

A když jsem vyhlédl znovu o rozbřesku stála
tam velká jablon
obtěžená ovocem.

Tedy uplynulo zajisté mnoho let ale nepamatuji
se na nic
co se událo ve smi.

SLOVA

Docela jako by z brebentění v povětří,
ze slov přesypávaných lopatou, měřených
tóny

co si ubývalo. Ale zvuk ruší zvuk
a uprostřed hluku vzniká ticho.

Zaznamenejme, že měl v sobě jakousi lhostejnost
Má pil a povídal, ale když mu milovnice umění
vyčítaly, že neposílá nic nakladatelům, smál se
přivolával ty konce, neboť přirodičtí verva
si vystačí sama a štěkot tulení

je to co je. Život způsobuje smrt,
příboj se rozpadá v pěnu. Oč méně zdání.

Bylo to jak v daleké, velmi daleké zemi
jeho dětství, kdy ještě vůbec nevěděl,
že nějací tam chtěli zachránit vlastní já
skládající po nocích při svíčkách slovo ke
slovu.

NA CESTĚ

K čemu povoláný? Pro koho povoláný? Veliký
Bože, poslepu, přes obzory z bavlny,

Fatamorgány rudých záblesků na tvrzcích
přímořských provincií,

Přes dým páleného vína nad lážky potoků či
blankytnou myrhu ztemnělých kostelů.

Do nedostižné kotliny zastíněné navždy slovy
kde nahé klečící omývá neskutečný pramen.

Bez jablka poznání na zákrutách mezi zení
a nebem k zaschlé krvi hrudířova pole.

Vyděděný z proroctví, prožívající svůj chléb
pod vysokokmennou borovicí silnější než naděje,

KDEKOLI

Kdyby se současně břicha, kolena, oči, vlasy
lidí, kdekoli jsou, na Randolph Avenue v Chi-
cagu, na cestách Turkestánu,

objevily v jediném pronikavém jasu, teď, ta dy
a vždy, a všude,

Kdybychom, postavení na vahách klinik, pohy-
blivé rentgenovy skelety s abstraktním srdcem,

Slyšeli jak tape rozborně namozborný život,

A kdyby nahý před zrcadlem, dotýká se každé
části obecného těla,

Nehleděl místo mne kdokoli, ona, on, mezi
provincií jest a mezi provincií není,

Jak snadné by bylo uvěřit v osud od počátku daný,
než hmul se z horských zřítel čas,

V královskou korunu, ve věštbu sudiček nad
kolébku.

TVRZENÍ A ODPOVĚĎ

- Láska k Bohu je láskou k sobě.
Hvězdy a moře vyplňuje nejmladší já
sladké jak polštář a cucaný palec.
- Bylo by nelichotivé pro klanějící se,
kdyby luční koník vrzáním v horké trávě
mohl oslavovat tu vlastnost, které se říká
b ý t
všobecně, nevztahuje ji jen k své osobě.

Čím více

Čím vícekrát za den tě znevažují,
Čím vícekrát tě posměváčci korumají
a křičí urážky: jaká je tvá síla,
Nebo tě řadí k památkám minula,
Čím více žalu, posměchu, hněvu, obvinění,
Že na tvá slova se nehýbe kamení,
Čím jasněji vidím, co se popřít nedá:
Že vpravdě jsi alfa i Omega.

ZARLESTÍ

Krásný je lidský rozum a neporažený.
Ani mříž, ani drát, ani stoupa na knihy,
Ani rozsudek vyhnanství nezmohou nic proti
němu.

On ustavuje v jazyce obecné pravdy
A vede nám ruku, když píšeme s velkým písmenem
Pravda a Spravedlnost, však s malým lež a
křivda.

Nimě to co je stanoví to co má být,
Nepřítel zoufalství, přítel naděje.
On nezná Žida ani Řeka, otroka ani pána,
Když nám dává na starost společné hospodářství
světa.

On z mrzké vřavy týraných výrazů
Vysvobozuje soudy přísné a jasné.
On nám praví, že všechno je stále nové pod
sluncem,

Otvírá zatuhlou dlan' toho co již bylo.
Krásná a velmi mladá je Filo - sofie
A s ní v souřadnatství poezie ve službě obra.
Příroda sotva včera slavila jejich narození,
Zvěst o tom horám přinesli jednorožec a
ozvěna.

Slavné bude jejich přátelství, jejich čas
je bez hranic.

Jejich nepřítelé kráčejí ke zkáze.

ALIS FORTIKA ?

Vždycky jsem toužil po formě rosnější,
která by nebyla ani příliš poezí ani příliš
prozou
a umožnila by porozumění, aniž by koho,
autora nebo čtenáře, trýznila náhrou.

V samé podstatě poezie je něco nepatřičného:
vzniká v nás cosi, o čem jsme nevěděli že
je v nás, což
pomrkáváme tedy jako by z nás vyskočil tygr
a ohonem se bijící po bocích stánu ve světle.

Proto se říká správně, že poezí diktuje
daimonion,
třebaže je přehnané ujišťovat, že je to anděl.
Těžko pochopit odkud se bere ta pycha básníků,
když nejdříve je jim hanba pro jejich zřejmou
slabost.

Který rozumný člověk by chtěl být říší démonů,
kteří se v nás chovají jako doma, hovoří mnoha
jazyky,
a jako by nebylo dost na tom, že mu ukradli
důsta a ruku
zkoušejí pro své pohodlí měnit jeho osud?

Peněvadž chorobné se dnes cení,
může si někdo myslit, že jen žertuji
aneto jsem přišel ještě na jeden způsob,
abych vychvaloval Umění pomocí ironie.

Byl čas, kdy se četly jen moudré knihy
pomáhající umět bol a neštěstí.
To přece není totéž jako nahlížet do tisíce
děl pocházejících přímo z psychiatrické kliniky.

A přece je svět jiný než se nám zdá
a my jsme jiní než ve svém bláznění.
Lidé tedy zachovávají mlčící slušnost,
získávajíce tak uznání příbuzných a sousedů.

To je užitek poezie, že nám připomíná,
jak je těžké zůstat sám sebou,
když náš dům je otevřen, ve dveřích není klíč
a neviditelní hosté vcházejí a vycházejí.

Co tedy vyprávím, poezie samozřejmě není.
Neboť verše se mají psát zřídka a neochotně,
z nevyhnutelné povinnosti a jen s nadějí,
že dobrých, ne zlých duchů jsme nástroji.

TVŮJ HLAS

Proklínej smrt. Nespravedlivě je nám určena.
Pros bohy, at dají snadné umírání.
Kdo jsi, ta trochu ambicí, žádosť a tužeb
nezaslужuje za trest příliš dlouhou agonií.
Mám jen co máš udělat, sám, se smrtí
jiných,
dětí obklíčených ohněm, žen bitých olovem,
vojáků oslepených,
která trvá mnoho dní, teď, tady, vedle tebe.
Bez přístřeší je tvá lítost, němá tvé slovo,
a bojíš se rozsudku za to žeš nic nemohl.

OSTROV

Mysli na ten ostrov, choť-li, oceánská bál,
jeskyně porostlé vínem, pod fialkami prameny.

Je mi strašně, sotva si vzpomínám na sebe tam,
v jedné z těch středozemních civilizací od
kterých se dlouho pluje temnotou a šelestem
ledovců.

Zde prst ukazuje v krystalu ramízky a hrušně,
ohlávku, vědro u studny, a tehdy věřím, ano,
žil jsem tam kdysi, přivyklý všemu.

Ukřívám hlavu v plášti, naslouchám přílivu,
potácím se a nařikám nad svou hloupostí, i když
i moudrý bych nedokázal změnit ničím osud.

Nad svou hloupostí tehdy i později i teď, za
kterou bych tak velmi chtěl dostat odpuštění.

KDYŽ JSEM BYL MALÝ

Když jsem byl malý a půjčoval si dobrodružné knížky na straně ulici Malá Bohulanka ve Vlně,

ně a nic jsem nevěděl, že jednou budu mít syny a jeden z nich bude říkat tato slova:

"Viš, Indiáni a Eskymáci se nemají rádi a proti mezi nimi byla pustina, tam nechodili žádní lidé.

A to jezero, Wild Lake, tak nazvali v roce 1920, protože tehdy udělali expedici z Fairbanku podél řeky Yukon a dál podél té řeky co vytéká z jezera, teď má název Wild River.

Od Fickus cabin kde lze přistát je k jezeru třicet mil přes hory avšak cestami vyšlapanými medvědy a trochu nepřijemně, protože může vylézt grizzly.

Bylo mi podivné, protože jsem šli a šli s Menderem, až jsem se cítil úžasně unavený a potídl byl den.

Nemohl jsem pochopit, že v létě nezapadá slunce, a hory pomalé, holé, les je jenom níže, nad vodou.

Fickus, to nemíná zda zabil bratra a musel utíkat, on říká že to není pravda, má dobrou log cabin a rýžuje zlato, takové desky na které lije vodu a zlato zachycuje.

Má taky všude nastraženy pasti a když chytí vlka dostane 50 dolarů a ještě 50 dolarů za kůži.

A má letadélko a různá místa kde může přistávat a je tam Willy, jeho pomocník, který přijel na Aljašku se ženou aby udělal kariéru ale žena umřela.

Willy zdá se není při smyslech, je jako člověk, ale sedí a sotva hýbe čelistmi, říkájí, že má křesťanské víze.

Fickusova žena je čekyňačka, tam ze severu od oceánu, ale chtěla by bydlet ve městě a Fickus a ~~leader~~ se jí vozí bomby a butanen.

Už vím, že Fickus a Meader se setkali v Bettlesfieldu a bylo to potom, co mi Meader nakázal jít do hor a zavalit Fickusovo letiště kmeny a kamením.

- Nu co, Frede, zavalils má letiště, povídá Fickus, ale Meader na to - jistě, co mají co přijíždět tví lovci. A jaksi se dohodli, ale bez velkého přátelství.

A než Meader vybudoval svou chatu na Will Lake, byl tam již traper který naměl v zimě co na práci a četl tedy Bibli, a žil tam mnoho let, takže uměl celou Bibli zpaměti.

Je to četl všechny nápisy na plechovkách od konzerv ale když mu Meader chtěl dát knížky, odmítl, protože knížky jsou ďábelské, a snad měl pravdu, protože Meader by mu jistě dal svého Mischeho.

Frede mnou Meader měl sekymáka, z té visky za horami, malý, pět stop, ale unesl na zádech víc než já.

Je to už za týden onemocněl steskem po domově a Meaderovi mu musela každý večer dávat alkohol, protože jinak nemohl usnout."

Tento text tvorí asi 1/3 celkového rozsahu
sbírky Czesława Miłosze: *Miasto bez imienia.*

Institut Littéraire, s. a. r. l., 1969.

NOVA, Vardava 1979.

/přel. Varian/

enato ...

... rodzin 83

Místo kritické poznámky o autorovi přikládáme
Správu švédské akademie, která byla pronášena
a příležitostí udělení Nobelovy ceny za literaturu
roku /1980/.

Správa švédské akademie:

Ossianur Milosz se narodil v Litvě r. 1911
ve šlechtické rodině, v prostředí, v němž by-
ly stále živé staré lidové tradice, které mě-
lo i bohaté a složitě dědictví historické. In-
dustrializace tam tehdy ještě nezahájila, lidé
žili v těsném společenství, v téměř přírodních
podmínkách. Tato země, kultura ani lidé již
asociují. Nacistický teror, genocida a vál-
ka tam vytvořily dílo, které svou hrůzou a ro-
sáhlou přeměnou vše, co Polsko a baltické země
poznalo během jejich kolektivní historie.

Mládí strávil Milosz v polské Vilni a tam
také ukončil studia. Patřil do čela mladé ge-
nerace prahoucí po obnově poezie, generace,
jež se později hrdinsky účastnila pozemního
protihitlerovského hnutí ve jméno obrany svo-
body své vlasti. Jako přesvědčený socialista
se po válce zapojil do intelektuálního i po-
litického života nového Polska, stal se v
něm vynikající osobností reprezentující kulturu
své země v zahraničí. S příchodem studené vál-
ky se politické klima změnilo, začala stalin-
ská éra. V roce 1951 opouští Polsko a usazuje
se v Paříži jako "svobodný spisovatel" - oz-
načení přinejmenším nezabavené ironie. V roce
1960 se stěhuje do USA aby tam na univerzitě
v Berkeley v Kalifornii přednášel polskou li-

teraturu. Jeho kořeny však nadále tkví v
Jolamu a svazky s duševním životem své ze-
mě nikdy nepřerušil.

Duševní rozpolcenost, stálá nutnost vol-
by mezi různými druhy solidarity, [✓]Je, jak
ve smyslu fyzickém, tak i duševním, spiso-
vatel - emigrant - cizinec, pro něhož
je fyzická emigrace v zemi jen odrazem so-
ciálního či dokonce náboženského dušev-
ního vyhnanství v obecném lidském smyslu.
Svět, který Milosz ve své poesii, próze a
esejích představí, je svět, v němž člověk
žije od chvíle vyhnání z ráje. Jenže onen ráj,
z něhož byl člověk vyveden, není nějakou pří-
značnou idylou, ale ideou starého zákona a
jeho obroz a klam, se Satanem - rodným riva-
lem v panování nad světem. Ale, ničivá síly
jsou promísčeny se silami dobrými, tvůrčími -
a jedny i druhé jsou stejně skutečné a
přítomné. Pro tvorbu Milosze i jeho jeho av-
torizátor jsou typické napětí a kontrasty. V
jeho názorech bývá spatřována přítomnost ma-
niehojských prvků, což sám básník potvrzuje.
Jedním z nejdůležitějších posláních básníka je
podle Milosze "...obrana člověka před tichou
galerií", poukazování na to, jak těžké je zů-
stávat sám sebou.

Vpřevládá Milosze je bočně z patosu kazate-
le křesťanského nebo křesťanského, bočně vášnivě snahy
přivést nás k vědomí, že jsme byli vyhnáni z
ráje a žijeme jako vyhnanci, ale že také ne-
máme ztráven ráj bez boje se silami zla a ni-
čení. Vidět skutečnost takovou, jaká je, ještě
neznamená vidět vše v černých barvách, nezna-

*
Nutnost různého skoncování s hynoucími kul-
turními a společenskými vzorci provázají Mi-
losze od počátku jeho tvorby.

není poddat se pochybnostem, podobně jako vidět vše v jasných barvách by nemělo vést k ztrátě pocitu skutečnosti, ... a tím spíše docházet k stírání existujících protikladů kvůli kompromisu nebo výhodnosti. Napětí, rezervovanost, vášně, konflikty - tato skutečnost vyděděných, tato zároveň dobrovolná i silou vnučená diaspora - to je reálný obsah našeho života.

Základ k poznání života a světonázoru Miłosze představují: do velké míry autobiografický román / jehož hrdina se na náhodu jmenuje Zbysz - nověpřijí... /, četná díla politického i literárního charakteru, stejně jako literární analýzy. Pro pochopení jeho poetické tvorby jsou nedocenitelné, bohužel jsou však v omezeném množství přístupné pouze v překladech. Ize v nich nalézat odrazy prožitků z let dětství a raného mládí, a zvláště setkání s přírodou, lástí k nelehké historii Litvy i Polska i k jejich společné kultuře a bohaté historické poezii. Politické analýzy, kterými získaly mezinárodní vážnost, jsou charakteristické zvláštní psychologickou pronikavostí.

Miłosz je výrazně intelektuální básník, s hlubokým filosofickým vědomím, s širokou znalostí dějin ideí, básník vychováván katolickým vědomím, systémem myšlení, jež připomíná vzdělání a způsob myšlení Leszka Kołakowského, jeho krajana a duchovního spřízněnce. Jeho poezie je erudovaná a dialektická - mnohohlásá, plná podtextů, zářn stylu a rýmů, polyfonická ve své stavbě. A současně je

bášníkem myslivým. Platí za vynikajícího umělce slova, tvrdí se, že obsah jeho veršů může pochopit jenom ten, kdo čte poešky. Je těžké poříkat o tom, že by zvláštností takového jazyka, jeho harmonie, rytmus a sensualizmus mohly být překládaný věrně tlumočeny. A přesto je i v překladech cítit bohatství myslivé citlivosti básníka. Ubratnost Miłoszova jazyka, sugestivní a překvapivá, mohla vzniknout jedině díky jeho vlastním zkušenostem, jeho bohaté představitivosti, paměti, prožitkům. Intelektuální prvky, občas přímě sofistické, vyvažuje Miłosz výjimečnou schopností postřehu a myslivé citlivosti. Miłosz - vyhnanec není v žádném případě odeřizen. V konkrétní skutečnosti, v tradicích, v lidském společenství hledí oporu a povzbuzení k obraně před ničiteláckými silami vládnoucími ve světě, na nějž jsme byli vyhnaní proti naší vůli. Je pro něho charakteristická schopnost zachovat perspektivu i bezprostřední zanjetí. To platí i pro vztah k jeho nové vlasti, v níž je stále - - po dvaceti letech pobytu - cizincem, se svým cizím jazykem i kořeny - a přesto je toto cizí společenství akceptovalo, je básníkem, kterého je třeba překládat, aby byl pochopen, a jenž je zároveň chápán i oceněn, ověn jaksi prostředkovně a jen za nedokonalý odraz skutečné tvorby. Jenže v takové situaci se podle jeho názoru nacházíme my všichni - - básníci i ne-básníci.

Pro tvorbu Miłosze je charakteristické

ohrožené množství forem i tónat, napětí, zhu-
vů vášnivost, ale současně tvrdá disciplína
i neomylná intuice. Bezohledné mladistvé hor-
livost mu nikdy nedovoluje poddat se lidské
bezmoči, sklonem jazyka k slovním iluzím, zá-
chvatům soucitu, výčitkám svědomí, "že jsme
nemilovali jak se patří / bídný popel v Buch-
senhausenu / absolutní láskou nad míru člově-
ka". Tato horlivost se u něho spojí s vyzrá-
lým, zkrutným a širokým pohledem na člověka
a se snahou o vědomý, stoický a přímo epiku-
rajský heroismus. Setkáváme se a nacházíme
u něho zatvrzelost i hněv, násilné krajnosti,
skoro nietzschovské ve svém výrazu ... Jeho
dílo je bohaté náladami, plné dramatismu,
chvilami agresivní a provokující. Týká se to
nejen poezie, ale také prózy, románu, analý-
zy i bohaté esejistiky, jež se nezaslouženo
ocitla ve stínu jeho poezie.

Czesław Miłosz je těžkým spisovatelem v
nejlepším slova smyslu - komplikovaným a
intelektuálním, nutícím k přemýšlení, vylá-
dícím si pozornost, proměňným v náladách
od lyrismu k vášnivě angažovanosti, od abstrak-
tnosti ke konkrétnosti. Je spisovatelem vel-
ké váhy - počínajícím také proto, že je tak
komplikovaný, jak je.

enato

podnia 83

~~enato~~

Z t o t o ž ň a v á n í

Boetialav

Valušek

Člověk o p a t r u j e bytí ve svém
jazyce, je jeho o p a t r o v n í k,
jeho p a s t ý ř

Heidegger

1.

Chová-li jazyk ...

Báseň tane v lázni Slova
Agonie Kalvarie trvá

Chová-li pro jiné útěchu
Jazyk jí osmaje ze vzdechů

Něco tne

Něco tne ve dví vánk

Vznešené kacířství letu

Něco tne napříč klínem dalek

Pro ono zakalení

srdce spění

Zde s podzimem

Zde s podzimem srdce mé
v tůň rozpadání vnořené

Ne od sebe teď k sobě sám
s krví léta propadám
s lítostí se v úzkosti
tam kde tlení
jediným je děním

A slovo tu pro toho
kdo mimo děj kráčí

O co jen?

Ze staré světnice
nevyčpěl ještě dech
vnořený do mechu vzpomínek

Vše obrůstal a s roky
i tikot hodin halil
ztrnulým očím na stěně naslouchal
kroky k náhrobkům chvíli tlumil

O co se jen dech zranil
že zrodilo smrtelně zakrvavil?

- - -

Bezradně stojí dálka v rovinách
Utišit utíká se ke mně
Já nepošlu ji zpátky Však
vítr do všech stran
Ať žene teskno tak
a němě skřípe v samotách

Sebastian v polích

Rok co rok

tesknota kraje stěhuje se
chvěje se na vláknech pavoučka

Rok co rok

na šípech vetknutých v hruď zachycena
chvěje se tesknota kraje temoučká

Bezbranný

v trní upoutaný voják
stojí nyní jako prve

i z šípů šípky vzrostlé z jeho krve
i rány zajizvené vlákny pavoučka
i srdce upoutané jimi
na hrot ostnivý

- - -
Nevšední je i vědní den
v něm jitří-li i prostý vjem
ducha svým uplývavým údělem

A sloven sarkofág li jevům stavěn?

Úzko v mé krajině

Stoupám lesním úvozem
kterým touha předků také tak
k obzoru se hloubila

Vše viděné uží se
v úběžníku mého dechu

I dálka
i vrátka její
vrátka vratká stářím
náhle spatřím
zavěšená na děje dávno prošlé

A na nich chvějí se
jemné sítě pavoučí
pěvně poutající právan z ráje

Snad nad ně silnější bude
poslední úzký vzdech
mé lásky

Příkrov mlhy

Příkrov mlhy hřbitovní zeď drtí
Galvanovaný kov
zajatým dechem mým
se nepozdvihá

Paktuje se všemi smrtěmi
na fortně hrobů
mého jazyka tíha

Žijí již
Žijí již
ty

To tak tu
ozvukuje smrtí se mé srdce

O den psát v září o den?

O den psát v září o den?

O tesknosti ale po den?

Bo den zapomenutý klas

zahráný v zemi touží?

Abych snad silen zrak měl

a zřel zářící pavoučky povětřím tkát

léta povětrný šat?

Nebo abych uhlídal

silen svoje síla

ve kterých by se jednou

vidění mým

alova na zrna proměnila?

Chvilí co chvilí teď
orba větru hladí svah
po němž vláčí vzhůru pak
netýkavky plod či šertikus

Zeorám duši v básně
dřív než oikot cvrčka
bude tušit
než kopýtkem jediného
trylku svého
rozdupe podestýlku duši

které sluší
vložit se do práce
pohrobní variace úst
aby příští jaro mohla růst
z nich
netýkavka či šertikus

Opuštěný hřbitov I

Zaváté návraší
listin a rzí
Zádka i vrátka
v sobě se chví

Uprostřed tiše
seboulené kříže
hlídkují pospolu
andělů přelet

Ohrádka duši mou
pod nohou těla
propustit chtěla
když

ve sněti
zachrastil paněti
skelet

Já jsem

Já jsem tu
ve vsi cizí
jaksi ve psí
a psí vyjí

Nepromíjí vigilii mou
hlídku nad sebou
hlídku nad zázrakem
luny propadající se mrakem

Snad uhlídám zda to
mých očí vinou
luna psím se vzdává
zda já plátkem fas
potrhaný šat
zpět jí ihned spřádám

Krví jen tryskej horec
kalafuněj větrům bodec
které pronikly krajinou
na závětrnou stranu srdce

Tam I

Co na tom větře
který rveš
listí stromů
a za srdcem v návěji
podušku mi steleš

Co na tom
že sebou vytržen
z ust a ve dvi roztržen
jazyk mého verše

Věz že
i opona času klesá tam
protlením protkanou pamět
její chvíle má

Tam třepí se a halí
s větry vpadlými z dáli
rospolu s básněmi
co tržné rány mají

Keř svlíká se

Keř svlíká se
pod kůží líká se

Ovíjí duši
nahotou rúží

Far niente? /P. M./

Že má zahálka je sladká
a s jennou vůní po mandlích?

Mně přiváží ji z nedohledna dálka
až oči k nebi vyvracím

Zde na mezi
marně s hečmárkou ji vítr mísí

Z cizích dálek opojena
bez těla již ukotvena
duše oblaka chce stavět
jimi zahalit se a plout
bez přístavu
v nedohlednou pout

Hleď jak sám

Vítr ohvěje vzrostlým osením
Svižně vlnu za vlnou před sebou žene

Hleď jak jemná smaragdová tříšť
o můj zrak se zvedá výš a výš

Hleď jak šeps teď viděním
sám si z plátna zdírám

jak po trníšti bez nebes
drhne závětrná tíha vln

II.

Proč?

v přístavu Surti přistanu
Sloven oživen
vstanu
svá slova
v Slovu naleznu
a porozumím
proč

Oruštěný hřbitov II

Břečtan táje
kopřivová tráva
Kolik pahrbků
se tu propadává

Jímka osudů které neznám
jímá můj vlastní
Padlý anděl v trávě
o dies irae sní

Jícenem zdi rámujičím nebe
valí se mrak
Zdá se mi že na něm vstojí
zástupy volají moje
jméno

Pak snad?

Báseň z hmoty nezjevná
lásku boží tajemná
z hrobu těla domů chtěla
z temna ze mě
k nezetlení
však skrze světlo denní

Bolestné-li pozachvění
v srdci uchováám si
zevnitř pohled
na žal uhlídám si
na světla vzlet a na tmy pád
pak snad smím
kudy bezestín
se bral

Kde Logos král
ku mlčení zve

Nenechala

Nevíím kudy uplývala slova má
kdykoliv řečišti řeči
se vzdala
Cítím že mne jen tak nenechala
že za život můj
se přimlouvala

Vím že nezvím kde
protože neplyne
proti proudu řeči
slovo básně

Tě jen lež protiřečí
proti zdroji počátku i konce
jazyka

Věřit

Jak máš čekat

Napjatě čekat

schoulený v sebekryt

Nepoznán čekat

Věřit a čekat sám

Být uvnitř sebe

čekáním zaklet

/prozatímně?/

Spánek svůj napjatě střežit

a čekat

sotva dýchat živ

Čekat na ticho tich

na vánek který zevnitř těla

čekáním dechu by se zdvih

Tělo by zdvih

Tak čekat

Schoulený čekat a věřit

že dřív

než blesk bytí bude hřmít

hrot jeho světla
v tušenou hloubku jazyka
tíše se vtodno

že v hřmění Tvé
bytí mé
po blesku
k obě se
protrne
jménem

Takto

Obklíčen východisky
obeházím v kruhu kolem zeď
s myšlenkou vytěsněnou sem
hesly
kterými do kroku bok po boku
kdekdo statně staví tělu dům
kde na skoby ulité z doby
zavěsí své srdce

Já nejdu
jen obeházím
v kruhu kolem stěn
a občas vyvtělen
/na to čas mi dán/
básní trpce
pod práh srdce
lásky prostírám
a zasním se
kudy emauzský by vstoupil

V kolikerém hrdle

Duše

kolik stěn má osamění

kolik vrstvených a nesdílených stěn?

V kolikerém ubezdomění v sebe

marně se sousedem bez souzdomění

hrdlujeme

o sten

j á j s e m ?

V kolikerém hrdle nezvučně

sám sebe dává teď

dech

a nepronikne stěnou?

Jeho stesk

Jeho stesk to jest v nepaměti lesk
míst kde kdysi tančil si
s víkem i s beránkem
beze storu
Nebe navolalo domů

Jeho stesk jest hrozný jako hřích
co rozmetal v nich nepamětné patření
tváře v tvář v nezastření světla
do zlob do nepodob pekla

Jeho stesk jest žárný jako blesk
který z nebe na zem snesl lesk
a vích v polích holých plane
Plod lásky nebem zneuznaný?

Jeho stesk bodá slova
aby slzy vzplály
tváře v bolesti se světlem anály
a pobloudilí dospili se spolu
stolu slítkového domů

Nejenom odrazem / vzpomínce Ch. Réguyho /

U hlonočných vírů lidských rejů
u splavu jejich dějů
neprodělal marně tak

Ukotvil nebe v sebe
nejenom odrazem
v zátočině tiché
na hladině spočinulo něžně

V jistém místě
kde krev hloubí duši chtivou
utonout nemarně
i na marně

Ostrá střela Milosti

Ostrá střela Milosti
jen v rámu světsky leznou
v rámu nezocelenou běžnou
vbodává své poslání

Tady vpřed
na špičce střely nesu jed
agapální lásky

Monomnou cestou úzkosti
labyrintem oáv
ostře míří v přesný střed
všech běd profánních
v těžiště lásky vbodává své poslání

Pro ten jed
i mrtvá krev
pění v Hakeldama

I tohle dění k neuzření
s l í t o v n é j e

Kristovy roky

Do svahu srdce vkořeněnou révu
řezem na smrt třeba prosvětlit
věž uprostřed zbudovat vytesat lis

Do třikrát slzy uhlídat
a v odlesku nebe vylisovat sebe

Poprve /k letnicin/

Za pevnou stěnou prostřeno bíle
náchází chvíle toho rána
s prvním chlebem má být dána

Když láme se chléb
úroda první sklizně
tu zvuk
jako kdyby meč rozťal vzduch
jako když ženci podťínají klasy

Na jazyku toho kdo přijal chléb
/jistě i víno/
jazyky hořící barvy ohňového řeče
samomluvíci gejzíry vět
prostupují dveře srdce

Poprve v ten den

S l o v o

důtkami svými světelnými
žlehá to co v těle
surti tamně věrné je

Napojád čas

Samet chvíle rozpadá se
jasné hebké krve byl hladil a zdál se
v srdci napojád

Tu poskočila rafie a cupovatel cupuje
cifrovat se nelítostně jal
to co krásse zdá se
v srdci napojád

Však do ztracena po ztráceném
to co z cukků hebké chvíle
vzpomínečka uohová
b ý t chce třeba muzně ale
v srdci napojád

Až do poslední chvíle b í t chce
srdce vzpurně zteřeló
až na dno sebe
až do ztracena v tebe
lásko
která zejoš
v srdce napojád

- - -

Živote smrti
jak nazvat to
smrti Živote
co obléhá básníkovu srdceštvrz
a naléhá utvrdit
tvar i zmar jeho pulsů?

Švorně do dlaně ruky jedné
vkládáte mu meč pro odboj
a do dlaně ruky druhé
lžíci zednickou pro pokoj
zbraně dávne prorokovy krve

A tam kde po ochozu srdceštvrze
ještě víno psí se pne
uléháte spolu v něm
když undlely jeho ruce

Ví anděl Asrael? /V.F./

Zase ten oirkulus
kolikrát v kruzích let
jsme byli?

Kolikrát ještě
ke dření se přimkne svět?

Ví anděl Asrael
kolikrát obkroužit smí
duši ještě užšími kruhy?

Kdo?

Přetvářky ne zcela prost
kdo sám sobě host

Kdo zhostí se však bez lítosti
svých úzkostí po úzkosti?

Kdo jejích hroty zakalí
v hrdle ptáka
který k smrti láká
srdce tajemnými úklady?

Kdo zakalí se v něm
a probíje se jen zpěvem
k hostu tváře nezánné?

Obraz můj na sítnici srdce tvého

Obraz můj na sítnici srdce tvého
krátkozrakost vysněného

Vinou či sen o druhém
v tvoji krvi zaniká
a třepí se mu lem?

Roucho nesešívané
a zecla bílé
prosté toliké změny
jiné lásky sebou halit chce
to roucho lásky slitovné

By ku pomoci snících dán
byl v srdce obraz přesný
a vysněný zbyl jenom rám
lásky nepotřebný

- - -

Z nedokonalé lásky je mé osamění
Bytuji teď s bolem
který na tvar mění
duši když hnětena je Slovem

Sloven které z lásky znaru
dobírá se spojení
osamělých tvarů

U sběratele obrazů

Proč přesně chtít vědět
o skvrně barevné
přesné pozadí jejího svitu?

Proč přesně chtít hledět
na čáry tajemné
proč hledět chtít zvědět
pozadí sběratelského citu?

Pevného ritu tíž
si cení v bytu nanejvýš
barva vápená
Hostí své stěny
protože nájemní práva v nich
visí na srdcích
vidoucích hostů náhodných

A přece

Spí zimní město spí
ve spánku jeho v osamění
na střechách lásky umřelé
vbořilo se srdce nespáštěné

A ono vidí
jak pod pevným krovem
teplo domu nepatří mu
a světlo které v okně tkví
jak bělmo oka mrtvého
na bídu nevysloveného se táže

Také vidí v něm
lilie lekníny růže
a přece teskným pohledem
zahradou sklennou sestoupit může
zpět v úzkosti zimního města

Tam II /J. H./

Dotáhl knot

a světlo vnořil do tesknut

Zatáhl provaz

a sfáral v propast

Do uboších šlehl hlas

a jeho oči strhly mne

Tu náhle moc

Tu náhle moc

strhla mne ve svůj proud

Jen maják svíce

či uhrančivý květ

motýlům mého snění teď

ze srdce vytržení přeje

Prázdné že je

můj Bože

hled

prostým jazyčkem světla

vstup do mých zřítelnic

a sežehni

co náhle steskem

mne naplnilo

Mám slyšení

Mám slyšení
spíjím se chvílí
dnem hrdla
uzkost mne svíjí

Škroený tichem
jak ptát se ticha
co je za tichem?

K tišení slyšeného kudy
a jakým jazykem?

Poznámka: V této sbíorce jde o výběr z básní, které "příležitostně" vznikaly v letech 1979-1983. Úvodní Heideggerův citát pochází z knihy Platons Lehre von der Wahrⁿheit, Bern 1947 str. 102.

enato

podzim 63

enato

jean gebser

pravskost a pravvera

Jean Gebser byl velmi vážně nemocen, když jsem se s ním setkal v Bernu: nevyléčitelná choroba (astma) a bezmocné přihlížení beznadějně mentálnímu počínání lidí Západu - to vše způsobovalo jeho pesimismus, který byl ovšem v posledních měsících prozářen nadějí: vidinou mladých nadšených lidí. Když jsem mu řekl, že musí napsat ještě jednu kapitolu ("dodatek") ke svému dílu, aby dal ukazatel mladým lidem, slabě se ušmál na Jo - svou ženu - a řekl: "Ano, musím to napsat".

Když jsem se za rok opět dostal do Gebserova domu, zastihl jsem už jen Jo: na mou prosbu pustila magnetofon s poslední Jeanovou přednáškou. Naslouchali jsme té nedopsané kapitole jeho testamentu, přednášce s názvem Urangat und Urvertrauen. Padala slova vyslovovaná s velkým úsilím, zvolna, ale jasně: víc než dvě hodiny mu posluchači v Tutzingu soustředěně naslouchali a byli si téměř jisti, že už ho neuslyší...

Hlavní částí tohoto "testamentu" je zde uveřejněný text "Prázdnost a pradávěra".

Pradávěra není stav ani pocit. Je to jistý postoj, a to vnitřní postoj: a současně jisté uspořádání. Je to jak spočínutí, tak i pohyb: přesněji řečeno: spočínutí i pohyb - v naprosté shodě s Tomášovým evangeliem a také ve smyslu taoistické wu-wei, to znamená schopnosti "konat nečinně". Toto "nečinné konání" je zde nazýváno vnitřním postojem. Tato Innerheit (niternost) - abych užil Hölderlinova obratu - ji umísťuje do neviditelná. Ale to, co je vskutku neviditelné, je duchovní. Proto by se mělo říct: pradávěra je účast, vědomá účast na duchovnu, nezloinném, nezvratném duchovním pořádku.

Prázdnost narodil od pradávěry je stav a pocit. Není to tedy postoj, nýbrž nedostatek postoje: nedostatek vůbec, nedostatek podstatného. A každý nedostatek v sobě obvykle nosí jakousi trvalou nevyslovenou touhu. A kde je touha, tam se pohybujeme v psychické oblasti, a často dokonce v čistě negativní, zvířecko-

existenciální. Praúzkost je jev psychický, a tím pádem je to nedostatek podstatného, duchovního prvku, ale současně je to touha po duchu. Je to ustavičné rušení sebe sama, tj. toho, kdo praúzkostí upadá.

O praúzkosti, pokud vím, už se mluvilo nejménou: mluvil o ní např. hrabě Hermann Keyserling, který ji ve svých Jihoamerických meditacích přiřadil jako protikladný jev prahlad. O praúvěře naproti tomu, jak se zdá, se ještě nemluvalo - nanejvýš ve smyslu jakéhosi utužení, podepření.

KONSTELACE ÚZKOSTI

Úzkost a důvěra nejsou protiklady, nýbrž póly, které si vzájemně odpovídají a vzájemně se doplňují, vždy s jedním se vyskytuje i druhý. Tento pólový charakter dvou vzájemně se podmiňujících jevů jim dává psychický ráz. Úzkost nabývá svých pravých obrysů, svého potvrzení, viditelnosti teprve díky svému druhému pólu - důvěře. Toto zvlášť podtrhněme, abychom neupadli v nebezpečí, že budeme nazývat úzkostí činitele či konstelace, které

uvolňují, vzrůstá úzkost, jako je strach, fobie, psychický úraz (trauma).

POLARITA A DUALITA

Možnost takového omylu je dána dnešním ztotožňováním polarity a duality, poněvadž se ztratilo ponětí o podstatě a povaze polarity a polarita je chápána racionalisticky, racionalizovaná jako synonym duality. Polarita je základní forma určující život a její zaměňování s dualitou způsobilo rozbití našeho myšlení a vědomí a způsobilo rozpolcení a rozkouskování naší skutečnosti, Polarita znamená doplnění, zakouší ještě celek; dualita naproti tomu je naším intelektem prováděná protikladnost, která vidí jen části. Dualismy jsou nadto veličiny vzájemně se vylučující, nepřátelské. Z intelektu, po té co ztratil rozum, který ještě dnes ví, co je polarita, se stalo *r a t i o*. Ratio znamená v první řadě část a teprve potom myšlení: upřednostnění ratia rozdělilo, rozštěpilo naší skutečnost... Zůstává jen zděšení a úzkost: velké neodvolatelné roztětí,

rozklad, pád v holou existenci, na niž zůstal odkázán život.

Za dualistický pár pojmů je např. pokládán časný svět - onen svět. Ovšem taková formulace štěpí původní prvotní celek. Zdá se, že ji užívají zvláště ti, kteří chápou život a smrt jako protiklady a postulují tak nemožnost smíření viditelné sféry a časného života s tím, co devalvují jako sféru neviditelnou, onen svět, smrt. Žádá z těchto dvou konfigurací nepředstavuje protiklad, nýbrž si vzájemně odpovídají, jsou to různé formy téhož, jsou to polaritní konfigurace. Není mezi nimi dokonce ani příčinná vazba, která by např. mohla vysvětlovat smrt jako následek života. Není to tedy ani dvojitost ani následnost. Jsou to vždy výrazy celku: nedílné, nerozlučitelně se sebou spojené, vystupující vždy spolu, vždy současně přítomné. Týká se to jak těchto jevů obecně, tak i každého jednotlivého člověka, neboť se vždycky podílíme na obojím, i když je racionálně oddělujeme. Ale když je oddělujeme, trháme sebe sama i naši skutečnost,

uzavíráme se v těsných hranicích, upadáme v úzkost, stáváme se úzkostí.

Mluvíme o protikladech, myslíme-li na narození a smrt; ale nejsou to protiklady, nejsou to ani póly: i smrt je zrozením. A jak je to s počátkem a koncem? To je další libovůle, smutný konec rozšířeného kruhu či spirály deformované do jedné roviny. A jak je to s dvojicí: vědomí - nevědomí? Existují přece jen různé stupně intenzity vědomí... Zůstaňme jen u těchto příkladů, jakkoliv existují ještě mnohé další.

NUTNOST NEPŘEDPOJATOSTI

Co mají uvedené úvahy společného s novým integrálním vědomím? Stále se zřejmým, že doseavadní nerušený průběh dualistického myšlení se v nejvyšší míře realizoval v myšlení racionálním. Zatímco hledíme-li na tyto dualismy ze strany integrálního vědomí, ukazují se jako neadekvátní vůči nové skutečnosti, která se konsteluje vlastně díky integrálnímu vědomí. Poněvadž průzkost a pradávěra - na rozdíl od

úzkosti a důvěry - nejsou póly, a tím méně protiklady, protože jejich vztah je možno postihnout integrálním vědomím, protože pradůvěra je integrální důvěra, - proto vylo nutně zdůraznit neschopnost především dualistického myšlení znázornit prauzkost a ještě více pradůvěru. Za chvíli se ještě jednou vrátíme k tomuto komplexu různých forem myšlení jako i různých obrazů skutečnosti. Ale předtím musíme obrátit pozornost ještě na jeden okruh problémů.

TŘI ŽIVOTNÍ PROBLÉMY

Jsou tři základní otázky, které si člověk čas od času klade, ať už vědomě nebo nevědomě. Jsou to otázky: "Odkud přicházím?" "Kdo jsem?", "Kam jdu?".

Dokud nenajdeme na tyto otázky odpověď, do té doby vládne prauzkost. Z ní pocházejí - v té míře, v jaké si tyto otázky uvědomujeme - různé úzkosti biologické, psychické a intelektuální. Ty pak uvolňují agresi nebo depresi - pár protikladů, které mohou vést ke zničení nebo sebezničení. Jen ten, kdo najde odpověď na tyto tři otázky,

probouzí se do pradávěry a je tak osvobozen od prauzkosti. Je těžko uvěřit, že člověk tak překonal prauzkost navždy, ba dokonce že mu nehrozí žádná recidiva.

PRADÁVĚRA REALIZOVANÁ ŽIVOTEM

Takové tvrzení by bylo arogancí, byla by to hanebná nezodpovědnost, kdyby postoj pradávěry nebyl v lidských dějinách skutečně realizován konkrétními lidmi. Lidmi, kteří dokázali žít v pradávěře z hloubi svého duchovního dědictví a díky takto získané duchovní základně. V naší kulturní sféře se to týká především Mistra Eckharta. Ale je jich jistě mnohem víc, než si myslíme: já sám, stejně jako každý z nás, jsem se setkal s mnohými muži a ženami, kteří žili v pradávěře. Ale poněvadž nepůsobí nápadnými činy, ani slovy, nýbrž svým postojem, zůstávají nepovšimnuti a nepoznání těmi, kteří nakonec ani ten jejich postoj nepoznají. Výpovědi těch, kteří se podílejí na pradávěře, jsou jen okrajové poznámky, tak jako zmínky Ježíšových učedníků předávané pouze jako agrafta. Tato pradávěra je postoj,

který je zakoreněn v univerzální duchovní-
božské lásce. "Dokonalá láska mahání strach",
píše sv. Jan. Pro něho jsou strach a doko-
nalá láska synonyma prázdnosti a pradávěry.

NASLOUCHAJÍCÍ MYŠLENÍ

Základní tvrzení zní, že prázdnost je
likvidována, poražena a vypuzena pradávěrou.
Je to duchovní událost, která má úplně jiný
charakter než všechny psychické nebo men-
tálně-racionální události. V psychické sfé-
ře je úzkost ohraničena důvěrou. Jsou to
navzájem se měnící a kompenzující stavy.
A tak jako důvěra v sobě nosí hrozbu úz-
kosti, tak její druhý pól, úzkost, nosí v
sobě ochrannou důvěru. Docela jinak je to
s úzkostí ve sféře racionální, to znamená,
když ji neuvažujeme psychologicky, nýbrž
pojmově a racionálně.

Ještě před několika desítkami let bylo
možno definovat úzkost a důvěru jako vzdá-
lení se od Boha a přiblížení se Bohu. Tento
dualismus však je - jako mnoho jiných -
falešnou alternativou. Bůh není nikdy ani
vzdálený ani blízký: je přítomen vždy

a všude. Blízkost či oddálení je ovšem možno chápat jako relaci. V každém případě mnoho forem úzkosti má charakter relace. Ale copak se lidé, obtížení takovými komplexy, mohou natolik osvobodit z uzavřenosti a omezení svého já, aby získali pradávěru? Časem se to může podařit: naproti tomu ti, kteří se pokoušejí zvlátnout úzkost racionální cestou, nedosáhnou nikdy cíle. Krom toho položit si za cíl dosažení pradávěry už samo znemožňuje její dosažení.

(...)

Kdo přistupuje k řešení problému úzkosti racionálně, kdo si pomáhá racionálním myšlením a zatratil mentální a dokonce i psychický rozum, ten je předem odsouzen k nezdaru. Výlučně racionální myšlení dualisticky štěpí skutečnost. Může být sice užitečné pro určité myšlenkové postupy, ale stává se nebezpečným, když psychické stavy a obsahy redukuje na pojmy. Kdo uvažuje úzkost jako pojem, jen potvrzuje své neobyčejně tragické odloučení, nemožnost kontaktu, ztracení, jež jsou charakteristickými rysy ratio (intelektu), které v žádném

případě nevedou k pradávěře.

JEDNOTA A IDENTITA

Předpokladem této spolupráce je odpověď na tři výše uvedené otázky. První krok v tomto směru jsme už udělali, když jsme si ujasnili, že "onen svět", vyhnaný dočasně z tohoto světa, je v něm ve skutečnosti přítomen. Tento fakt pro nás není ani vírou, ani věděním, nýbrž evidencí. Světy nejsou ani dualisticky rozdělené, ani doplňkově polarizované, nýbrž jsou totožné, jsou identitou.

Záměrně mluvím, o identitě a ne o jednotě, protože se slovem "jednota" se vybavuje patriarchální jednička. Jedno i druhé, "onen svět" i časný svět existují pro integrální vědomí současně a společně utvářejí náš život, i když duchovní transcendentní síly jdou hlouběji ke kořeni než jejich dočasné manifestace. Totéž se týká života i smrti: Život sídlí nejen v dočasném světě, a smrt není jen na onom světě. Neviditelné má základní podíl na viditelném, tak jako duchovní světlo je přítomno v celém dočasném světě.

ANI POČÁTEK, ANI KONEC

Jaké důsledky bude mít toto vidění skutečností, které překonává rozštěpení, ale přesto nepopírá ani vážnost polárně se doplňující struktury světa v psychické sféře, ani dualistické rozlišování a dělení systémů mentálně racionálních? Jaké důsledky má nahlížení, které nahlíží celek? Jedním z důsledků je, že nemůžeme mluvit o nějakém počátku ani o nějakém konci. Nemožnost oddělit počátek od konce znamená popření změn, nýbrž jen potvrzení toho, že spočínutí i čin jsou vždy rovnocenné. Ale především, celek, na němž se podílíme, nezná počátku ani konce. Jaký to má pro nás význam, že zrození není počátkem a smrt není koncem, jinými slovy, že žijeme jak před zrozením, tak i po smrti? Jak je to možné? Když víme, že v našem životě je vždy přítomná smrt, pak je i v naší smrti přítomen život, tak jako v dočasném světě "onen svět" a v "onom světě" svět dočasný.

Tak se vracím k onomu prve zmíněnému tématu, které je už dva tisíce let na indexu. Když je jeden svět obsažen v druhém, pak

náš nynější život není ani první ani poslední. Už Písmo svaté o tom ví: Petr, Pavel i Jan nám zachovali Kristovy výroky, které o tom hovoří. Vzpomeňme tu alespoň Kristovu rozmluvu s Nikodémem. Také v apokryfním evangeliu Tomášovu, později vykřičeném jakožto gnostickém, o tom Kristus mluví. U nás potlačená nauka o reinkarnaci je v Asii teprve nyní vytlačována maoismem. Poznání, že existujeme, že se rodíme znovu, že žijeme od zrození ke zrození, je podmínkou probuzení se do pradávěry.

NEZAHLAZENÁ VZPOMÍNKA

Co má společného nauka o reinkarnaci a pradávěrou? V každém z nás dríme nějaká nezahlazená vzpomínka na tak zvané neviditelné, transcendentní obsahy, které je těžké si uvědomit stejně jako vyvolat vzpomínkou na minulé vtělení. Ačkoli se stávají případy takového rozpomenutí - víme to o Pythagorovi a mnoha dalších - přesto to nejsou závažné vzpomínky. Neunesli bychom určitě tolik vzpomínek. Podobně jako v přítomném životě je důkladné zapomenutí závažné a nutné

pro život. To, co nás přenáší z života do života, není naše ustavičně se proměňující já, jež my, lidé Západu, sobecky rozmazluje, nýbrž je to naše nejnaternější substance, naše intimní duchovní jádro, které je v každém novém životě stále víc utvářeno a posilováno. Toto jádro se proměňuje v substanci, a proto je nezahleditelnou vzpomínkou. Ono "ví" po svém i dnes o všech stále přítomných zásvětích. A jsou lidé, pro něž je to postižitelné a evidentní. Nauka o identitě dočasného a zásvětí je dostatečnou pomůckou v probouzení pradávěry. A stačí to? Kdo si uvědomil tyto vazby pojící náš původ, cíl a vlastní duchovní substanci, komu se staly zjevnými, ten už se nebude cítit "vyvržený" do světa, nýbrž bezpečně ponořený do celku. To je pradávěra, která vypudí prázdkost a tak ji překoná.

VÍRA - VÍDĚNÍ - EVIDENCE

To se samozřejmě týká viditelného i neviditelného světa. Odedávna lidé věří v existenci ducha, říkají tomu důvěra v Boha. Dnes, kdy díky integrálnímu vědomí se nám

stává zjevným, že to, co se dosud nedalo sladit, je jedním celkem, roli víry a vědění přebírá evidence (očividnost). A podobně nedostatek já a jáství, jež převážně inklinovalo k egocentrismu, stává se svobodou od (egoistického) já. Svoboda od já je základem pro naši účast na integrálním vědomí, na pradávěře, na neviditelném duchovním světle. Ono neviditelné, "nedostupné", "nestvořené" světlo je přece průzračné (transparentní), proniká vším, všemi věcmi. Dokonce i slunečním jasnem a stínem. Kdo kdy byť i na zlomek sekundy spatřil ono světlo, ten se probudil do pradávěry, ba co víc, pradávěra se probudila v něm, neboť ona je přece vrozená každému, tak jako neviditelné světlo je vždycky v nás. Je možno je vidět, je možno je vnímat, Snad každý z nás, byť i na chvílku, byť i ve snu, je aspoň jednou v životě zakusil, i když si to možná neuvědomil.

Činnost a postoj, čin a spočinutí. Schopnost spatřit toto světlo a probudit se tak do pradávěry může být darem nebo nečekaným otřesen, což se ovšem stává zřídka. Tato

schopnost se také může probouzet postupně. Všecky závažné formy meditace k tomu vedou. Která z nich bude pro mě vhodná, to záleží na stupni duchovní substance, již jsem dosáhl v předcházejících životech. Vždycky ovšem záleží na vlastním úsilí. Kupovat si mantru znamená šidit sebe sama, nerozvázná jóga je škodlivá pro naše (západní) síly vědomí a narkotika jsou bebevražedným arháním tím, co se může díky střídavému a plnému odevzdání stát všeobjímající skutečností. Bez oddanosti není probuzení. Jestliže do hry vatoupí zaměření k cíli nebo se ukáže nedostatek plného oddání, tehdy se posílí temnota a netrpělivost všechno zničí. Bezpodmínečná oddanost je zvlášť těžká pro Evropana a západního člověka.

Bylo by velmi dobré pro budoucnost světa, ohroženého dnes rozkladem z nedostatku účasti na duchu, aby alespoň několik lidí o sobě mohlo s plným vědomím říct to, co nám zvěstuje evangelium Tomášovo ve svém padesátém výroku:

"Ježíš řekl: Řeknou-li vám: ,Odkud jste?', odpovězte jim: ,Přišli jsme ze

světla, z místa, na němž Jás povstal sám ze sebe'. (...) Když vám řeknou: 'Kdo jste?', odpovězte: 'Jsme Jeho synové vybraní Živým Otcem'. Když se vás zeptají: 'Jaké je znamení vašeho Otce ve vás?', odpovězte jim: 'Je to čin a spočinutí'".

Kdo dovede takto odpovědět, je volný od prázdkosti a zakotvil v pradávné. Víc není třeba. Kéž by tomu tak bylo.

Jean Gebser /1905 - 1973/ - švýcarský kulturní filosof, teoretik vývoje lidského vědomí. Uvedený text pochází z knihy Verfall und Teilhabe, Salzburg 1974.

